# Zabrana pala, knjiga opstala

Edwin Giltay

Posljednja izmjena 19. novembra 2026.

**Sažetak** Žalbeni sud u Hagu je 2016. godine ukinuo potpunu zabranu objavljivanja i govora koja je 2015. izrečena nizozemskoj publicističkoj knjizi *De doofpotgeneraal* (*General zataškavanja*), izričito odbacivši sumnje u pažljivost s kojom je napisana. Ovaj esej prati aferu koju knjiga dokumentira: vojnu obavještajnu operaciju oko skrivenih fotografskih dokaza o genocidu u Srebrenici 1995. godine, infiltraciju civilnog radnog mjesta u Delftu i obrazac institucionalne šutnje koji traje gotovo tri decenije. Pokazuje kako je knjiga poslužila kao dokaz u postupku Majki Srebrenice protiv nizozemske države, koji je okončan presudom Vrhovnog suda iz 2019. godine o djelimičnoj odgovornosti države, i dokumentira protivrječne stavove uzastopnih ministara. Esej tvrdi da je upravo uporno odbijanje nadležnih ministarstava da suštinski odgovore sama priča: dokumentirana istina nasuprot institucionalnom poricanju.

*Ključne riječi:* Srebrenica, cenzura, sloboda štampe, vojna obavještajna služba, zataškavanje, Nizozemska

*Činjenice u ovoj aferi toliko su neobične da je gotovo svaka tvrdnja u ovom eseju potkrijepljena izvorom.*

1

## Jedinstven presedan

Dana 12. aprila 2016. godine Žalbeni sud u Hagu donio je prijelomnu presudu: ukinuo je potpunu zabranu knjige *General zataškavanja* kao i zabranu govora autora. Obje je četiri mjeseca ranije izrekla sutkinja za privremene mjere Okružnog suda u Hagu, na zahtjev bivše uposlenice Vojne obavještajne službe (MID) koja se pojavljuje u knjizi.[1]

Žalbeni sud je otišao dalje od pukog vraćanja slobode izražavanja: „Za razliku od sudije za privremene mjere, Žalbeni sud smatra da su te netačnosti [u vezi s ličnim podacima tužiteljice] također nedovoljne da dovedu u pitanje pažljivost s kojom je [autor Edwin Giltay] pristupio pisanju knjige“.[2] Bivša uposlenica dodatno je zahtijevala da Giltay svoje vlastito djelo u tri nacionalna dnevna lista proglasi čistom fikcijom. Sud je utvrdio da uloga koju ona ima u knjizi, suprotno onome što je sugerirala, nije „čista izmišljotina“ niti „potpuna fikcija“.[3]

Ova kombinacija, potpuna zabrana ukinuta uz sudsku rehabilitaciju autora, gotovo je bez premca. Muzej zabranjenih knjiga to naziva „u našoj kolekciji vrlo rijetkim primjerom autora koji je uspješno osporio zabranu knjige“.[4] Ista presuda, štaviše, sažima ključnu tvrdnju knjige, riječima samog suda, da „rolna s fotografijama koje je vojnik Dutchbata [nizozemskog bataljona UN-a] snimio u Srebrenici nije uništena slučajno, nego ju je MID namjerno prikrio“. Sud nije utvrdio njenu istinitost, ali jeste presudio da ta tvrdnja pripada „raspravi od javnog značaja“ i da bi zabrana zadrla u „temeljnu slobodu izražavanja u njenoj srži“.[5]

Ovo predstavlja jedinstven presedan u nizozemskoj pravnoj historiji. Dok su pisci poput Multatulija, nizozemskog autora iz 19. vijeka, odnijeli pobjedu nad napadima na određene odlomke, *General zataškavanja* je, koliko je poznato, jedina nizozemska knjiga čija je potpuna zabrana[6] sudski ukinuta.

Jedine dvije netačnosti u knjizi koje su po ocjeni suda nesporno utvrđene, dob i način pisanja imena, više su podsjećale na *tradecraft* (obavještajni zanat) nego na grešku autora: obavještajno osoblje nerijetko ne navodi svoje stvarne lične podatke.[7] Tako je tužiteljica autoru prigovorila što je njeno ime napisao kao Overduin, iako je on taj način pisanja preuzeo iz istrage Ministarstva odbrane[8] i iako je uz to

isplivalo pismo koje je ona sama potpisala kao Overduijn.[9] Službeno je njeno ime opet glasilo drugačije: Overduyn.[10]

Presuda je uvrštena u stručnu pravnu literaturu (RAV 2016/75,[11] NJF 2016/242[12]) i od tada se druge sudije na nju pozivaju u predmetima o slobodi štampe. Tako je Okružni sud u Rotterdamu uputio na nju u postupku koji je tadašnji surinamski predsjednik Chan Santokhi 2024. godine bezuspješno pokrenuo protiv knjige o korupciji u vladinim krugovima.[13] Pravna pobjeda je, međutim, samo dio priče. Ono što ovaj slučaj čini toliko značajnim jeste ono što *General zataškavanja* otkriva, i kako su vlasti na to reagirale. Ili bolje rečeno: kako nisu reagirale.

2

## Vlada protivrječi sama sebi

Reakcija nizozemske vlade na ovu knjigu, čiju je zabranu Žalbeni sud ukinuo, pokazuje upadljivu unutrašnju kontradikciju. Krajem 2020. godine Ministarstvo pravde kritiziralo je izdavača drugog izdanja. Giltay je potom pismom upitao ministarstvo spada li i *General zataškavanja* pod lažne vijesti, teorije zavjere ili antivladinu propagandu i, ako spada, koji su to odlomci. Ministar je 2021. godine odgovorio da te klasifikacije „ni u kom slučaju nisu zasnovane“ na sadržaju knjige.[14] Odlomke nije naveo. Ministarstvo pravde, dakle, u knjizi nije ukazalo ni na šta što opravdava takvu oznaku. Međutim, 2018. godine ministrica odbrane je odbacila knjigu kao djelo u kojem se „činjenice i fikcija zaista isprepliću“.[15] Ovo javnost stavlja pred nemoguć izbor.

Nedostatak usklađenosti dotiče ustavno načelo: Ustav nalaže Vijeću ministara da unapređuje jedinstvo vladine politike.[16] Ipak, dvoje ministara iz iste vlade ovdje zauzima različite stavove o istom djelu, iako sud još 2016. godine nije vidio razlog za sumnju u pažljivost autora. Prema jednom ministru oznaka lažnih vijesti ni u kom slučaju nije zasnovana na knjizi, a prema drugom se u njoj činjenice i fikcija isprepliću.

Ko je u pravu: ministar pravde ili ministar odbrane, koji decenijama odbija pružiti pojašnjenje? Godine 2017. Stalni odbor za odbranu Predstavničkog doma nizozemskog parlamenta jednoglasno je od ministra odbrane zatražio reakciju na Giltayevo pismo, u kojem je autor ponovio optužbe iz knjige.[17, 18] Ministar je odgovorio Predstavničkom domu, ali je o obavještajnoj aferi šutio. Može li vlada djelovati kao arbitar istine kada njeni vlastiti ministri protivrječe jedan drugome?

3

## Šta knjiga otkriva: zataškavanje Srebrenice

Šta je uzrokovalo ovu institucionalnu šutnju? *General zataškavanja* minuciozno opisuje kako je operacija nizozemskih vojnih obavještajaca potpuno izmakla kontroli. Ova operacija uključivala je špijuniranje civila na njihovom radnom mjestu i prikrivanje fotografskih dokaza vezanih za genocid u Srebrenici 1995. godine. Tada je ubijeno više od 8.000 Bošnjaka, nakon što su nizozemske trupe UN-a zakazale u zaštiti njihove enklave. Naslov je nadimak generala kopnene vojske koji je 2002. godine podnio ostavku nakon službenog istražnog izvještaja o padu enklave. Knjiga navodi njegovo ime.[19] Rolna filma, na kojoj je poručnik Rutten snimio tijela ubijenih muškaraca,[20] prema stručnjacima je namjerno uništena.[21]

Knjiga opisuje kako je ova operacija započela 1998. godine infiltracijom vojne obavještajke Barbare Overduyn na Giltayevo civilno radno mjesto u Delftu, kablovsku kompaniju Casema. Ona se obratila Giltayu, koji se nedugo prije toga prijavio za posao u mornarici, i, kako je kasnije sama izjavila, savjetovala mu „da MID-u napiše otvorenu molbu za posao“.[22] Otvoreno

je pritom govorila o otporu unutar svoje obavještajne službe prema prikrivanju fotografija iz Srebrenice. Rolna, prema njenim riječima, nije propala, nego je bila „jednostavno u arhivu MID-a“.[23]

Prema knjizi, zadatak Overduyn da regrutira Giltaya bio je prije svega varka: na njegovom odjelu i sama je mogla biti pod prismotrom, nakon što su se pojavile sumnje u njen rad. Druga osoba ubačena na odjel, u knjizi razotkrivena kao supruga generala iz naslova, potajno je bilježila koje državne tajne Overduyn tu odaje, a sama je ukrala propusnicu. S tom je propusnicom fotograf prodro u zgradu Caseme kako bi ondje snimio Overduyn na poslu. Tim bilješkama i snimcima su Overduyn i njen nadređeni, koji se kao i ona protivio prikrivanju fotografija iz Srebrenice, u MID-u bili pritisnuti da napuste službu. Tako je, prema knjizi, slomljen unutrašnji otpor.[24]

Nakon što se Giltay pritužio Nacionalnom ombudsmanu, između ostalog na postupanje MID-a u Casemi,[25] Overduyn ga je optužila da je „iritantan“, „neprilagođen“ i „potpuno poremećen“.[26] Prema izvoru iz obavještajnih krugova koji knjiga navodi, njegova pritužba izazvala je njenu ljubomoru: navodno se osjećala osujećenom u ambiciji da i sama postane uzbunjivačica.[27] Svoje izjave dala je u istrazi koju je MID proveo o samom sebi. Da će služba istražiti samu sebe, dogovoreno je 26. januara 1999. u MID-u između zamjenika načelnika te službe i službenika ombudsmana zaduženog za pritužbe.[28] Izvještaj te samoistrage, sačinjen po nalogu tog istog zamjenika načelnika, ministar odbrane Frank de Grave je u svom odgovoru ombudsmanu usvojio kao službeni stav. Time je promijenio temu: na pritužbu protiv Ministarstva odbrane odgovorio je ocjenom karaktera njenog podnosioca.

To što ovaj esej ovdje govori o autoru nije zato što bi njegov slučaj imao veću težinu od slučaja porodica ubijenih. To je zato što je nizozemska država od toga napravila ličnu stvar i zato što je diskreditiranje glasnika već skoro trideset godina način da se poruka drži podalje: gdje su nestale fotografije iz Srebrenice?

Giltay je ministarske izjave o sebi prijavio kao klevetu glavnom javnom tužiocu u junu 1999. godine.[29] Dvije sedmice kasnije, ministar je smijenio i načelnika Vojne obavještajne službe i njegovog zamjenika zbog „ozbiljne greške u procjeni“.[30, 31] Njih dvojica nisu obavijestili svog ministra o istrazi koju je sama služba vodila o desničarsko-ekstremističkom ponašanju vojnika Dutchbata u Srebrenici. Taj zamjenik bio je upravo onaj po čijem je nalogu sačinjen izvještaj o Giltayu.[32]

Kada je Giltay u julu 1999., po savjetu advokata Gerarda Sponga,[33] htio podnijeti i krivičnu prijavu policiji, inspektori su je odbili zaprimiti. Tek nakon što je načelnik policijskog distrikta u martu 2000. godine Giltayevu pritužbu na to u dvije tačke proglasio utemeljenom i zbog toga se izvinio,[34] prijava za uvredu i klevetu je u junu 2000. ipak zaprimljena u haškoj policiji.

U toj prijavi Giltay je zabilježio i šta je Overduyn rekla o fotografskom materijalu: „Sama od sebe izjavila je da je neuspjeh navodno neuspjelog razvijanja snimljenih fotografija izmišljotina i da je fotografije i sama vidjela“.[35] Ako je to tačno, rolna filma je uništena tek nakon što su izrađeni otisci fotografija. Tri mjeseca nakon prijave Giltay je pismom obaviješten da istraga „nije dala rezultat“ i da je „odložena“ u evidenciju, dakle stavljena ad acta.[36] O fotografijama u tom pismu nema ni riječi.

Giltay je potom zatražio pomoć Njenog Veličanstva kraljice Beatrix. Uslijedila je intervencija: šefica države je njegovo pismo proslijedila na postupanje ministru unutrašnjih poslova.[37] Nakon toga je gradonačelnik Haga Wim Deetman, upravitelj policije, Giltayu formalno priznao da je njegova policija postupila nepravilno prema njemu. Bilo mu je obećano da će unaprijed dobiti na uvid nacrt odgovora na njegovu pritužbu zbog odbijene krivične prijave, a to se nije dogodilo.[38, 39]

S izjavama Overduyn o fotografijama, koliko se vidi iz dokumenata, nikada ništa nije

učinjeno. Ministrova karakterizacija, naprotiv, i dalje je dostupna na internetu, u javnom izvještaju Nacionalnog ombudsmana iz 1999. godine.[40] I to uprkos značajnim protudokazima: procjena Ministarstva odbrane iz 1998. godine koja je utvrdila jak karakter,[41] profesionalne preporuke multinacionalnih kompanija, uključujući IBM i Deloitte,[42, 43, 44, 45] i sudsko priznanje da nema razloga za sumnju u Giltayevu pažljivost.[46]

Iako Ministarstvo odbrane tu karakterizaciju nikada nije povuklo, ministrica odbrane Ank Bijleveld je 2018. godine kategorički negirala da se ministarstvo ikada u tom smislu izjasnilo o Giltayu.[47] Činjenica da je ta kvalifikacija zaista izrečena nije, međutim, dokumentirana samo u tom izvještaju ombudsmana.[48] Već od augusta 1999. stoji crno na bijelo u Tužilaštvu,[49] a od 2002. i na sudu. Kada je Giltay Žalbenom sudu u Hagu podnio pritužbu zbog izostanka krivičnog gonjenja, sud je zabilježio da je Overduyn, „zaposlena u MID-u", doista izjavila da je Giltay „potpuno poremećen".[50]

4

## Zataškavanje s međunarodnom dimenzijom

Dok je slučaj klevete ostao unutrašnje pitanje, zataškavanje oko fotografskog materijala doprlo je do međunarodnog pravosuđa. Pred Haškim tribunalom je filmska rolna spomenuta u postupku protiv Radovana Karadžića, vođe bosanskih Srba koji je, između ostalog, za genocid u Srebrenici osuđen na doživotni zatvor. Godine 2011. tamo je svjedočio Johannes Rutten, poručnik Dutchbata III koji je 13. jula 1995. kod Potočara fotografirao tijela pogubljenih Bošnjaka. Tom prilikom je zabilježeno da je po povratku svoju filmsku rolnu predao MID-u. Potom mu je saopćeno da fotografije nisu uspjele pri razvijanju.[51]

Rolnu je preuzeo kontraobavještajni major De Ruyter.[52] Izvještaj NIOD-a, istraga o padu Srebrenice koju je naložila vlada, o njemu bilježi da je bataljonu još tokom obuke govorio da stanovništvo enklave čini „sam ološ".[53] Isti major je u februaru 1999. vodio saslušanje Overduyn iz kojeg je proizašao ministarski stav da je Giltay „potpuno poremećen".[54] Dana 6. decembra 2002. svjedočio je pod zakletvom pred parlamentarnom istražnom komisijom za Srebrenicu o sudbini iste te rolne.[55] Dehumanizacija muslimanskog stanovništva, nestali dokazi i proglašavanje Giltaya ludim tako ne dijele samo isto ministarstvo, nego i istog službenika.

Ruttenova rolna nije usamljen slučaj. Krajem 2016. advokati Klaas Arjen Krikke i Michael Ruperti najavili su da će u ime više od dvjesto pripadnika Dutchbata III sudskim putem tražiti uvid u snimke: otiske najmanje osam filmskih rolni. Ti se otisci, prema njihovim navodima, nalaze u arhivu Vojne obavještajne i sigurnosne službe (MIVD), kako se MID danas zove.[56] Nikada se nije saznalo je li taj zahtjev podnesen.

Prema poglavlju VII Povelje UN-a, sve države, uključujući i Nizozemsku, bile su dužne u potpunosti sarađivati s Tribunalom, sve do dostavljanja dokaznog materijala.[57] Kada je Giltay upitao Haški tribunal o rolnama,[58] Tužilaštvo je 3. oktobra 2017. odgovorilo da nema saznanja o „osam filmskih rolni".[59] Snimci Dutchbata jesu imali ulogu u suđenjima za genocid, ali o rolnama u arhivu MIVD-a Tužilaštvo nije znalo ništa.

Koliko je težak nizozemski neuspjeh u Srebrenici, politički je odavno utvrđeno: 2002. godine cijela vlada podnijela je ostavku nakon izvještaja NIOD-a.[60] Filmske rolne pripadaju istom dosjeu. De Ruyter je na saslušanju pred istražnom komisijom ostao pri tome da je Ruttenova rolna propala pri razvijanju: prema njegovim riječima, radilo se o nizu „situacija u kojima je udario Murphyjev zakon", ukratko „običan peh".[61] NIOD je već bio zaključio da je rolna propala zbog „ljudske greške" i da sumnja u namjeru ne može opstati „zbog nedostatka konkretnih dokaza".[62]

Prema istom izvještaju, na rolni su se nalazili i „snimci razdvajanja muškaraca i žena i uloge pripadnika Dutchbata u tome“.[63] NIOD je smatrao malo vjerovatnim da su te fotografije bile motiv da se rolna uništi. Onaj ko ju je iz tog razloga uništio morao je, naime, prvo vidjeti fotografije, obrazložio je institut.[64] Giltayevu prijavu iz 2000., u kojoj je zabilježio da prema riječima Overduyn razvijanje nije propalo i da je fotografije navodno i sama vidjela,[65] izvještaj ne spominje.

Službena verzija bila je sporna još prije izvještaja NIOD-a, čak i unutar same vojske. Tako je general Hans Couzy, 1995. godine komandant kopnene vojske kojoj je pripadao Dutchbat, 1998. kao bivši komandant iznio svoju verziju: MID je sam želio razviti rolnu. Zamisao je, prema njegovim riječima, bila da je ondje „sto posto sigurno“. To što je rolna upropaštena upravo ondje nazvao je „pričom u koju, naravno, niko nikad ne vjeruje“.[66] Pukovnik Charlef Brantz, u julu 1995. vršilac dužnosti komandanta sektora UN-a u čijem je sastavu bio Dutchbat, već je u augustu 1995., prema vlastitim riječima, u nizozemskoj informativnoj emisiji NOVA izrazio sumnju u objašnjenje vlastite kopnene vojske. Organizacija koja samu sebe shvata ozbiljno ne može, po njegovom mišljenju, sebi dozvoliti da „s tim materijalom postupa na tako nemaran način“.[67]

I Hans Laroes, bivši glavni urednik vijesti NOS-a (nizozemski javni servis), pisao je 2014. u svom pogovoru uz *Generala zataškavanja* o priči da je rolna propala pri razvijanju: „Niko od onih s kojima sam razgovarao nije u to vjerovao. Nije bilo novinara bez sumnji u ovu [službenu] verziju i cinizma prema njoj“.[68] Potpuna zabrana iz 2015. pogodila je i njegov pogovor. Tako je tada čak i njegova skepsa, koju su mnogi dijelili, bila ušutkana.

5

## Više od zabranjene knjige

Međunarodna pažnja posvećena *Generalu zataškavanja* ne odražava samo znatiželju za zabranjenim naslovom, već i zabrinutost zbog onoga što knjiga otkriva: dokaze o institucionalnim praksama zataškavanja u razdoblju nakon genocida u Srebrenici. U julu 2015. Majke Srebrenice su je navele kao ilustraciju upravo onog obrasca zataškavanja koji je u njoj opisan. U njihovom žalbenom podnesku protiv nizozemske države knjiga se spominje u dijelu o uništavanju foto- i videomaterijala.[69]

To nije bilo slučajno: njihovi advokati pratili su knjigu od samog početka.[70] Simon van der Sluijs je u novembru 2014. prisustvovao promociji prvog izdanja. Već u februaru 2015. on i njegov kolega Marco Gerritsen stali su svojom preporukom iza knjige: „Edwin Giltay opisuje kako je država žrtvovala njegova prava da bi zataškavanje oko filmske rolne iz Srebrenice ostalo pod poklopcem. Iznova se hrani sumnja da je država odgovorna za uklanjanje ozloglašene filmske rolne“.[71]

Još prije nego što se *General zataškavanja* pojavio, knjiga je dobila podršku iz izvora izvan svake sumnje: bivši ministar Jan Pronk, koji je preuzeo političku odgovornost za neuspjeh nizozemske misije UN-a u Srebrenici, nazvao ju je „minuciozno opisanom i dobro dokumentiranom“.[72] Država nije opovrgla sadržaj knjige u postupku Majki. Iz vojnoobavještajnih krugova ipak je stiglo osporavanje. Prema vlastitom iskazu, Overduyn se obratila Ministarstvu odbrane, koje je, kako se pokazalo, bilo upoznato s djelom, ali je odlučilo sa svoje strane ne poduzimati nikakve mjere.[73] Potom je Overduyn, koja je svoju ulogu u knjizi nazivala izmišljenom, zahtijevala potpunu zabranu knjige i govora, koju je sud izrekao u decembru 2015. godine.[74] Zabranjeni su bili ne samo distribucija, objavljivanje i ponovno izdanje, nego i daljnje promoviranje knjige „na predavanjima, prezentacijama knjiga i drugim javnim istupima“. Za kršenje je bio predviđen penal do 100.000€. Zabrana je time zahvatila

čak i Giltayevu slobodu da govori o vlastitom životu.

Giltay se branio uz advokata za medijsko pravo Juriana van Groenendaala,[75] nakon čega je Žalbeni sud 2016. godine ukinuo zabranu. Godine 2019. Vrhovni sud je u predmetu Majki nizozemsku odgovornost utvrdio na deset posto štete koju su pretrpjele porodice oko 350 muškaraca koji su 13. jula 1995. udaljeni s baze Dutchbata.[76]

Porodicama žrtava ostao je tek djelić onoga što su potraživale; Žalbeni sud je dvije godine ranije odgovornost bio utvrdio na trideset posto.[77] Već u istom žalbenom podnesku njihovi advokati napisali su da „u najmanju ruku izgleda da je država namjerno, posredstvom vojne obavještajne i sigurnosne službe, uništila ili prikriva predmetne fotografije s ozloglašene filmske rolne".[78] U prilog tvrdnji da Ruttenova filmska rolna nikada nije propala, pozvali su se na četiri stranice iz *Generala zataškavanja*.[79]

Utjecaj knjige seže daleko izvan sudnice. Cenzura je imala upravo suprotan učinak: pokušaj da se knjiga zabrani pronio je priču širom svijeta.[80, 81] Giltay je u drugo izdanje dodao osam poglavlja o borbi protiv cenzure,[82] a u treće još dva. U međuvremenu se o knjizi pojavilo više od četiri stotine publikacija i spominjanja, od novina i radio-televizijskih kuća do referentnih djela i foruma, i od Brazila do Indonezije.[83, 84] Ta pažnja nije počast, nego pitanje koje se uvijek iznova postavlja i koje Ministarstvo odbrane ostavlja bez odgovora: šta je Vojna obavještajna služba imala kriti?

6

## Tri afere

Na jednom jedinom civilnom radnom mjestu u Delftu stekli su se tragovi triju afera poslijeratne nizozemske historije: Srebrenice, afere IRT (nizozemski policijski skandal iz 1990-ih) i tajnog honey-trap programa. To nisu bili paralelni dosjei. Tamo su se ukrstili. Knjiga se, dakle, „samo djelimično" bavi prikrivanjem ozloglašene filmske rolne[85] i detaljno opisuje šta se na tom radnom mjestu odvijalo.[86]

Prvi trag je srebrenički i o njemu je već bilo riječi: infiltracija Overduyn u mali odjel kompanije Casema 1998. godine.[87, 88, 89]

Drugi počinje od žene koja je tu također radila i koja se našla u situaciji opasnoj po život. Zbog toga je pobjegla iz svog provincijskog grada, kako je Giltay saznao 1998. godine. Osim toga, kako je 1999. godine doznao iz sasvim drugog izvora, Ministarstvo pravde ju je uključilo u program zaštite svjedoka. Da svoju bivšu kolegicu ne bi doveo u opasnost, Giltay joj je u svojoj knjizi dao izmišljeno ime i dvadeset sedam godina šutio o tom programu. U knjizi je, doduše, napisao da je izostavio „niz otkrića", radi svoje sigurnosti „i sigurnosti drugih".[90] Tako je ostalo neizrečeno ono što je moglo razjasniti aferu. Nakon svih tih godina ovaj esej ipak spominje taj program, i ništa više od toga: njeno ime i daljnje pojedinosti zadržava za sebe.

Bez svoje krivice ta je žena bila uvučena u korupcijski skandal vezan za aferu IRT, u kojoj su se policija i tužilaštvo infiltrirali u organizirani narko-kriminal. Dok ju je Ministarstvo pravde kao zaštićenu svjedokinju podržalo u izgradnji novog života, Ministarstvo odbrane je nakon toga njeno radno mjesto u Delftu pretvorilo u tajnu osmatračnicu za obavještajnu operaciju. Drugim riječima, lijeva ruka države je kompromitirala ono što je desna ruka trebala štititi.

To što se ova obavještajna operacija odvijala neposredno pored „zaštićene" građanke, izvor iz obavještajnih krugova je 1999. godine pred Giltayem odbacio kao puku slučajnost. Isti izvor mu je ipak dao do znanja da je prisustvo svjedokinje pobudilo interes MID-a za ovaj odjel.[91] To prije upućuje na prethodno znanje nego na slučajnost. Služba bi onda unaprijed znala ko ondje radi. Kako god bilo, i ugrožena svjedokinja našla se pod prismotrom. Nameće

se pitanje nije li operacija na tom odjelu služila i ovoj svrsi: pratiti ovu ženu, s obzirom na njenu ulogu svjedokinje u predmetu državne korupcije.

Treći trag vodi do nizozemske Službe unutrašnje sigurnosti (BVD). Knjiga, u čiju je pažljivost Žalbeni sud u Hagu odbacio sumnje,[92] opisuje i poseban honey-trap program BVD-a: zamku u kojoj služba organizira zavođenje stranih diplomata da bi na njih potom mogla vršiti pritisak. Program je morao ostati skriven od parlamenta. Giltaya su 1992. godine sondirali o učešću u njemu.[93] Godine 1998. Overduyn mu je na poslu savjetovala da konkurira u MID-u, kako je kasnije sama izjavila.[94] Time je MID, prema knjizi, učinio ono što je BVD učinio 1992. godine: obratio mu se radi obavještajnog rada.[95] Tako i ovaj trag završava na radnom mjestu u Delftu.

Godine 2015. ministar unutrašnjih poslova Ronald Plasterk, nadležan za nasljednika BVD-a, izjavio je da se upoznao s rukopisom. Dodao je: „Neću se na to dalje suštinski osvrtati“.[96] Na zahtjev autora, međutim, naložio je službenu istragu CTIVD-a, nadzorne komisije za obavještajne službe. Četrdeset šest dana kasnije povukao je taj nalog.[97, 98]

Sticaj triju afera može pomoći da se objasni zašto je država tako uporno šutjela: priznanje nalaza o Vojnoj obavještajnoj službi dalo bi vjerodostojnost otkriću o Službi unutrašnje sigurnosti, i obratno. Osim toga, kada bi država priznala da je zanemarila svoju dužnost brige u zaštiti svjedoka, to bi moglo dovesti u pitanje cjelokupni program. Rezultat je vlada koja govori sa tri glasa: odbacivanje (Odbrana), šutnja (Unutrašnji poslovi) i u suštini odričan odgovor na pitanje spada li knjiga u lažne vijesti (Pravda).

7

## Nikada suštinskog odgovora

Ovaj obrazac izostanka bilo kakvog suštinskog odgovora, na bilo kojem nivou, nije nova pojava. Iako je knjiga opstala pred Žalbenim sudom i naišla na međunarodni odjek, ministarstva koja se u njoj spominju nikada nisu suštinski odgovorila na otkrića. Počelo je već prije objavljivanja. Dana 30. oktobra 2000. ministar odbrane Frank de Grave je odbio zahtjev za rehabilitaciju završnom rečenicom: „Na Vaša daljnja pisma više se neće odgovarati“.[99]

Dana 20. novembra 2010. autor je poslao povjerljivo pismo[100] predsjednicima zastupničkih klubova Jobu Cohenu, Stefu Bloku i Geertu Wildersu, koji su u to vrijeme bili i članovi Odbora za obavještajne i sigurnosne službe.[101] Uz pismo je bio priložen detaljan svjedočki izvještaj o ovoj aferi, rana verzija rukopisa knjige *General zataškavanja*. Šta se s pismom dogodilo nakon prijema, Giltay nikada nije saznao. Šest sedmica kasnije, u noći sa 31. decembra 2010. na 1. januar 2011., izbio je požar u Giltayevoj ostavi u Hagu, koja se nalazi u zaključanom hodniku za ostave pored i ispod šest stanova. Policija je požar evidentirala kao podmetnut.[102] U plamenu je izgubljen njegov papirni dosje; digitalne kopije su, međutim, sačuvane na više lokacija. Veza sa sadržajem njegovog svjedočenja malo je vjerovatna, ali se ne može isključiti: počinilac nikada nije pronađen.

Više od tri godine kasnije, u martu 2014., ministri odbrane i unutrašnjih poslova primili su, prije objavljivanja, kompletan rukopis knjige *General zataškavanja*, zajedno s formalnim obavještenjem i rokom za reakciju. Oba ministarstva potpisala su potvrdu o prijemu.[103, 104] Štaviše, da je rukopis prije objavljivanja poslan obama ministrima uz zahtjev za odgovor, od 2016. godine stoji kao neosporena činjenica u presudi.[105] Ministri su odlučili šutjeti. Nije bilo suštinskog odgovora pri objavljivanju, niti kada je zabrana 2016. godine ukinuta uz sudsku pohvalu.

U junu 2017. godine Ministarstvo odbrane je odbilo zahtjev za povlačenje ministarskog

proglašenja ludim iz 1999. godine, pozivajući se na izvještaj ombudsmana iz iste godine i istragu CTIVD-a. Naime, obje su instance navodno proglasile Giltayeve pritužbe protiv MIVD-a neutemeljenim.[106]

Oba stuba ovog stava, međutim, već godinama su bila opovrgnuta. Izvještaj ombudsmana prenosio je odgovor ministra i oslanjao se, između ostalog, na verziju Overduyn.[107] Ta je verzija bila potkopana u sudskom postupku koji je ona sama pokrenula. Žalbeni sud u Hagu presudio je da njena uloga u knjizi nije „čista izmišljotina" i odbacio sumnje u pažljivost autora.[108] Ona u žalbenom postupku nije osporila da su njene tvrdnje o njemu bile obesnažene dokazima.[109] Štaviše, ombudsman je i sam već u roku od dva mjeseca od objavljivanja izvještaja pisao Giltayu: „Ne stoji da Nacionalni ombudsman verziju dotične bivše uposlenice MID-a smatra apsolutnom istinom, a Vašu verziju samim tim neistinitom".[110]

Drugi stub, istraga CTIVD-a o Giltayevoj pritužbi protiv MIVD-a, nije postojao, a to je dokumentirano još od 2009. godine. Predsjednik je u januaru 2009. pisao Giltayu da komisija ne može istražiti njegovu pritužbu, jer ministar od nje nije zatražio mišljenje.[111] Sljedeći predsjednik CTIVD-a u oktobru te godine, uzimajući u obzir i Giltayevu prepisku s Ministarstvom odbrane, nije vidio povoda naknadno odgovoriti na njegova pitanja.[112] Ta pritužba datirala je od 1. septembra 2007., kada je Giltay u preporučenom pismu ministru odbrane Eimertu van Middelkoopu, između ostalog, postavio pitanje: „Jeste li već vidjeli fotografije [teškog neuspjeha u Srebrenici]?"[113] Na to se ministar nije osvrnuo.[114] Da CTIVD nikada nije istraživao tu pritužbu, na kraju je potvrdio general Onno Eichelsheim, tadašnji direktor MIVD-a i od 2021. načelnik Generalštaba. Pisao je Giltayu u oktobru 2017. godine: „CTIVD nije razmatrao nijednu Vašu pritužbu protiv MIVD-a. Stoga ne postoji ni izvještaj CTIVD-a".[115]

I 2017. godine Stalni odbor za odbranu jednoglasno je odlučio od ministra zatražiti reakciju. Toj odluci prethodio je potez predsjednice Doma Khadije Arib: ona je proslijedila Giltayevo pismo tom odboru.[116] Službeno pismo Domu je nakon toga, međutim, u potpunosti zaobišlo vojnoobavještajnu aferu.[117] Ministrica Ank Bijleveld je, upitana 2018. godine o slučaju, jednostavno izjavila: „O tome Ministarstvo odbrane nema daljnjeg mišljenja".[118] Nakon što je Vrhovni sud 2019. godine presudio da je Nizozemska djelimično odgovorna za smrt oko 350 žrtava Srebrenice,[119] u predmetu u kojem su se advokati Majki pozvali na knjigu, Giltay ponovo nije čuo ništa od Ministarstva odbrane. Godine 2020. on je još jednom formalno pozvao to ministarstvo da suštinski odgovori, ovaj put imajući u vidu prijevod.[120] Bijleveld je odgovorila da za to „nema potrebe", bez pravnog obrazloženja.[121]

Država šuti ne samo o knjizi nego i o postupanju prema autoru. Knjiga tvrdi da su protiv Giltaya poduzete mjere ometanja:[122] intervencije kojima obavještajna služba obeshrabruje nečije aktivnosti ili ih guši u začetku. Nizozemski priručnik za istražnu praksu opisuje kada služba može pribjeći ometanju: protiv „antidemokratskih, po državu opasnih ili drugih aktivnosti" usmjerenih protiv interesa koje zakon štiti. Kao primjer takve mjere navodi „širenje dezinformacija".[123]

Ovaj esej ne ide dalje od konstatacije da ono što je Giltay doživljavao od 1998. godine nosi obilježja takvih mjera. Overduyn je jednom uposleniku Caseme rekla da je Giltayeva prošlost loša i naredila mu da prestane viđati Giltaya.[124] Giltay je tada bio u ljubavnoj vezi s njim;[125] time je pogođen i Giltayev privatni život. Ministarska kvalifikacija iz 1999. godine odnosila se na njegov profesionalni život. Od tada je ostala na snazi, a proizašla je iz saslušanja Barbare Overduyn, koje je vodio De Ruyter, kontraobavještajni major koji je preuzeo i rolnu.

Nijedan od tri osnova iz priručnika nikada nije iznesen protiv Giltaya. Pojam „opasan po državu" spomenuo je on sam, u istom pismu u kojem je pitao za lažne vijesti, teorije zavjere

i antivladinu propagandu. Ministar pravde je taj pojam 2021. godine pismeno isključio.[126] Ni „antidemokratskim“ se ne može nazvati građanin koji se obraćao ombudsmanu, javnom tužiocu, policiji, gradonačelniku, ministru, šefici države, sudu i parlamentu. Preostaje još samo rezidualna kategorija: druge aktivnosti usmjerene protiv interesa koje zakon štiti. Rukopis je 2014. godine, prije objavljivanja, bio kod ministara odbrane i unutrašnjih poslova. Mogli su slobodno navesti da su u pitanju državne tajne, vojni sigurnosni interesi ili tekuće operacije. To nisu učinili, ni 2014. godine ni poslije, kao ni kasnije ministar pravde:

**Reakcije države na knjigu, 2014–2021**

| Godina | Ministarstvo i trenutak | Je li ministar suštinski reagirao na knjigu? | Je li se ministar pozvao na državnu tajnu? |
|---|---|---|---|
| 2014 | **Odbrana**<br>rukopis s formalnim obavještenjem[127] | Ne | Ne |
| 2014 | **Unutrašnji poslovi**<br>rukopis, sedmicu kasnije[128] | Ne | Ne |
| 2015 | **Unutrašnji poslovi**<br>ponovljeno obavještenje; istraga CTIVD-a kasnije povučena[129] | Ne | Ne |
| 2017 | **Odbrana**<br>zahtjev za rehabilitaciju uz upućivanje na knjigu[130] | Ne | Ne |
| 2017 | **Odbrana**<br>jednoglasan zahtjev Stalnog odbora za odbranu da ministar reagira[131] | **Djelimično**<br>Reakcija na zahtjev Stalnog odbora za odbranu, ali ne na obavještajnu aferu | Ne |
| 2020 | **Odbrana**<br>ponovljeni poziv da suštinski reagira[132] | Ne | Ne |
| 2021 | **Pravda**<br>pitanje o terminima kao što su lažne vijesti i opasan po državu[133] | **Djelimično**<br>Odgovor na pitanje o tim terminima: u suštini se nijedan ne odnosi na knjigu | Ne |

Ukratko, sedam trenutaka, tri ministarstva, jedan obrazac: nigdje pozivanja na državnu tajnu. Ova šutnja nije zakonska tajnost. To je izbor. Kada je Ministarstvo odbrane u junu 2017. godine ipak obrazložilo svoje odbijanje da povuče proglašenje ludim, nije se pozvalo na državnu sigurnost, nego na opovrgnuti izvještaj ombudsmana i istragu CTIVD-a koja nije postojala.[134] Ni to obrazloženje nije se bavilo sadržajem knjige. A kada se ministar u oktobru 2017. godine, na zahtjev Stalnog odbora za odbranu, ukratko osvrnuo na knjigu, napisao je da nije jasno šta autor podrazumijeva pod „psihijatrizacijom“.[135] To je bilo četiri mjeseca nakon što je njegovo vlastito ministarstvo pismeno odbilo povući to proglašenje ludim.[136] Tezu o rolni odbacio je pozivajući se na izvještaj NIOD-a iz 2002. godine, a o obavještajnoj aferi je šutio, ponovo bez pozivanja na državnu sigurnost.[137]

Od tri osnova za mjere ometanja jedan je, dakle, isključilo Ministarstvo pravde, drugi je nespojiv s putem kojim je Giltay išao, a na treći se nikada nije pozvao nijedan ministar.

Godine 2022. Giltay je treće, revidirano izdanje lično ostavio za novu ministricu odbrane Kajsu Ollongren, uz propratno pismo u kojem je izrazio nadu da će ona ispraviti greške svojih prethodnika.[138] Od Ministarstva odbrane nije

stigla nikakva reakcija. Šutnja se proteže čak i na rolnu filma. Iako su foto-stručnjaci Agfe u Münchenu zaključili da je rolna bila toliko temeljito uništena da je to moglo biti učinjeno samo namjerno,[139] Ministarstvo odbrane i dalje insistira na verziji o grešci pri razvijanju.[140]

8

## Šutnja je priča

Ova upornost stvara neviđenu asimetriju: naspram onoga što autor potkrepljuje dokumentima stoji vlast koja o tome ne polaže račune. Taj jaz ostaje nepremošćen. U demokratiji s mehanizmima kontrole koji funkcionišu, s pravom se od ministarstva očekuje odgovor na knjigu koja je izdržala sudsku provjeru. Ovdje se to ne događa. To što se šutnja nastavlja nije praznina u ovoj priči. To *jeste* priča.

Situacija podsjeća na šahovsku partiju u kojoj igrač, suočen s neizbježnim matom, jednostavno odbija povući još jedan potez. Šta se dešava kada igrač dokaze ne priznaje, ali ih ni ne opovrgava? Sprječava formalni poraz, ali da li to mijenja ishod? Ko sagleda ploču, može sam procijeniti poziciju. Šutnja ministarstava otkriva upravo mentalitet zataškavanja koji ova knjiga žigoše: institucionalnu nesposobnost suočavanja s neugodnim istinama o kontroverznim obavještajnim operacijama, od kojih je jedna povezana s najvećim neuspjehom u modernoj nizozemskoj historiji. A publika raste. Svaka nova publikacija, na bilo kojem jeziku, okuplja nove svjedoke oko ploče.

9

## Zauvijek zabilježeno

Godine 2023. Giltay je ponovo ostvario pobjede nad državnom opstrukcijom. Nacionalni ombudsman je njegov dosje doslovno držao „u sefu“.[141] Godine 2018., nakon sudske rehabilitacije, Giltay je Nacionalnom ombudsmanu podnio devet konkretnih prigovora, potkrijepljenih s devetnaest dokaza. Prethodno je u ured ombudsmana, dijelom na zahtjev njegovog vlastitog uposlenika, dostavio i primjerke svoje knjige s opsežnom dodatnom dokumentacijom.[142] Ombudsman je, međutim, odbio suštinski razmotriti prigovore te je jednostrano okončao korespondenciju pismom od jedne stranice: daljnja pisma bila bi arhivirana bez odgovora.[143]

Kada je Giltay 2023. godine, pozivajući se na propise o slobodi pristupa informacijama, zatražio dokumente, ombudsman taj zahtjev nije uzeo u razmatranje. Okružni sud u Hagu osudio je ovu opstrukciju: utvrdio je da je institucija „očigledno nezakonito“ blokirala zahtjev za informacijama.[144] Ono što se nalazilo u tom sefu ipak je, nakon drugog zahtjeva, izašlo na vidjelo u februaru 2024. godine: trideset dokumenata iz Giltayevog vlastitog dosjea.[145]

Jedan od tih dokumenata je interna bilješka iz 2017. godine. U njoj je uposlenik ombudsmana napisao da bi najprije trebalo zatražiti mišljenje Ministarstva odbrane ako bi institucija Giltayu htjela omogućiti uvid u veći dio njegovog dosjea.[146] Drugi dokument potvrđuje da ga je Ministarstvo odbrane 1998. godine pri procjeni opisalo kao čovjeka jake ličnosti,[147] mjesec dana prije nego što mu je Overduyn savjetovala da se prijavi za posao u MID-u.[148]

U decembru 2023. godine Okružni sud u Hagu je ombudsmanu, štaviše, odredio penal.[149] Pri njegovoj isplati 2024. godine Nacionalni ombudsman je napravio računsku grešku.[150, 151] Tek nakon što je Giltay u junu 2026. najavio da će stvar iznijeti pred građanski sud, ombudsman je ispravio grešku.[152, 153]

Sredstvima koja je dosudio sud, Giltay je finansirao prijevod i besplatnu svjetsku distribuciju engleskog izdanja,[154] čime je državna opstrukcija pretvorena u globalnu dostupnost. Godine 2024. ovo međunarodno izdanje predstavljeno je u Muzeju zabranjenih knjiga u Tallinnu u Estoniji, koji ga je uvrstio u svoju

zbirku uz „zabranjeno“ nizozemsko izdanje.[155] Priča je nastavila iskrsavati na neočekivanim mjestima. Tako je Grok, chatbot xAI-ja, kompanije Elona Muska, 2025. na X-u pohvalio pobjedu nad cenzurom.[156] Prema riječima samog Groka, to je, koliko mu je poznato, bio prvi put da je xAI javno podržao neku određenu knjigu.[157]

I u arhivima je ova afera sada nepovratno zabilježena. U junu 2026. nacionalna biblioteka KB odabrala je dokumentarnu web-stranicu o knjizi za uvrštavanje u svoju web-zbirku,[158] u skladu s UNESCO-ovim dokumentom Charter on the Preservation of the Digital Heritage.[159] Od 12. jula 2026., dana nakon komemoracije u Srebrenici, stranica se arhivira, uključujući tamo objavljene e-knjige i izvorne dokumente, i time se pohranjuje izvan dosega autora u Depou nizozemskih publikacija. Također u julu 2026. oba su izdanja deponirana u otvoreni arhiv koji vodi evropski istraživački centar CERN u Ženevi,[160, 161] kako bi se trajno mogla pronaći i citirati.

*General zataškavanja* se sada nalazi u zbirkama koje čuvaju upravo onu historiju koju opisuje: od Palate mira u Hagu[162] i Instituta NIOD za studije rata, Holokausta i genocida u Amsterdamu[163] do Nacionalne i univerzitetske biblioteke u Sarajevu[164] i Memorijalnog centra Srebrenica u Potočarima.[165] U septembru 2026. pridružila im se Wiener Holocaust Library u Londonu, koja je englesko izdanje katalogizirala pod odrednicama genocid, obavještajne službe i cenzura.[166] U oktobru 2026. uslijedio je Leibniz-Institut für Ost- und Südosteuropaforschung u Regensburgu, njemački istraživački institut za istočnu i jugoistočnu Evropu.[167]

Giltayev slučaj uključen je u tekuće istraživanje prof. Andrewa Halesa s Univerziteta Mississippi o posljedicama cenzure knjiga.[168] U vlastitoj zemlji se *General zataškavanja* nalazi na listi preporučenih naslova kampanje za slobodu izražavanja Week van het Verboden Boek,[169] koja je održana od 19. do 27. septembra 2026. Svako novo mjesto pohrane i svako novo spominjanje dodaje po jednog svjedoka istom pitanju bez odgovora, dok pojašnjenje iz Ministarstva odbrane izostaje.

10

## Pukotine u zidu

Upadljivo je da *Generala zataškavanja* drže na svojim policama i tri biblioteke Ministarstva odbrane: Kraljevska vojna akademija, Kraljevski nizozemski mornarički institut i Nizozemski institut za vojnu historiju.[170] Ministarstvo odbrane omogućava vlastitim oficirima da čitaju ovu knjigu.

Čak su i vlastita procjena ovog ministarstva i njegova glavna svjedokinja Overduyn potkopale proglašenje ludim iz 1999. Još 1998. godine psihološko ispitivanje samog Ministarstva odbrane zaključilo je da Giltay ima jak karakter.[171] To je suprotnost mentalnoj nestabilnosti. Overduyn je 1999. godine ustvrdila i da je Giltay u Casemi otpušten zbog „iritantnog i neprilagođenog ponašanja“.[172] Sama Casema i agencija za zapošljavanje Randstad, njegov poslodavac, iste su godine pismeno izjavile da je ondje kao privremeni radnik uredno obavljao svoj posao.[173, 174] U žalbenom postupku 2016. godine Overduyn nije osporila da je on time opovrgnuo njenu tvrdnju.[175]

Ipak, ministarstvo je na Giltayev zahtjev za rehabilitaciju iz 2017. nedvosmisleno odgovorilo: „Stoga smatram Vaš slučaj završenim“.[176] Godinu dana kasnije ministrica odbrane Ank Bijleveld napisala mu je na Twitteru da je „potpuno u pravu“ u vezi s jednim vojnim terminom i zahvalila mu na njegovoj „budnoj reakciji“.[177] Giltay je taj termin ispravio u odgovoru upućenom njoj i njenom belgijskom kolegi. Ministrica je, dakle, javno pohvalila budnost čovjeka o kojem njeno ministarstvo ostaje pri ocjeni „potpuno poremećen“.

Ovaj obrazac kontradikcije proteže se čak i na Nacionalnog ombudsmana. Zapisnici

razgovora iz samoistrage MID-a doslovno su 1999. godine uključeni kao zvaničan stav ministra u javni izvještaj ombudsmana.[178] Ali četvrt stoljeća kasnije, 2024. godine, viša pravna savjetnica same te institucije, Karin Vaalburg, pohvalila je *Generala zataškavanja*. Ta bivša potpukovnica,[179] koja je ombudsmana zastupala u povezanim sudskim postupcima s Giltayem, napisala je u svojoj službenoj korespondenciji: „Moje pohvale za vrlo opsežnu prateću dokumentaciju i detaljnost priče!“[180] Ova pisana pohvala je došla od iste institucije čiji izvještaj iz 1999. godine još uvijek stoji na internetu.

11

## Prekinite šutnju za Srebrenicu

*General zataškavanja* je osporavan, olako odbacivan i prešućivan. Suštinski nije opovrgnut: Ministarstvo odbrane se 2017. godine pozvalo na izvještaj NIOD-a iz 2002. godine, dvanaest godina prije nego što se knjiga pojavila.[181] To je djelo istraživačkog novinarstva koje se održalo pred Žalbenim sudom. O pravoj kontroverzi može se govoriti tek kada dvije strane razmjenjuju argumente. Ovdje je jedna strana iznijela stotine dokumenata, a druga je gotovo tri decenije ustrajavala u opstrukciji i šutnji. Je li to kontroverza ili dokumentirana istina naspram institucionalnog poricanja?

Izvan Ministarstva odbrane knjiga i njen autor ipak su naišli na sluh, dobili podršku ili im je dato za pravo, sve do stubova demokratskog pravnog poretka. Šest puta se to pokazalo:

1. **Preživjeli**: Preživjeli iz Srebrenice naveli su knjigu kao dokaz u svom sudskom sporu protiv države, u dijelu o uništavanju foto- i videomaterijala.[182]
2. **Pravosuđe**: Žalbeni sud je ukinuo zabranu objavljivanja i govora i odbacio sumnje u pažljivost autora.[183]
3. **Parlament**: Stalni odbor za odbranu jednoglasno je od ministrice zatražio reakciju na Giltayevo pismo.[184]
4. **Ministarstvo**: Ministar pravde je napisao da njegova kritika izdavača drugog izdanja „ni u kom slučaju nije zasnovana“ na sadržaju knjige.[185]
5. **Nadzor**: Viša pravna savjetnica Nacionalnog ombudsmana, čija je institucija dva puta izgubila od Giltaya na sudu, pohvalila je u službenom e-mailu „vrlo opsežnu prateću dokumentaciju“ knjige.[186]
6. **Postupak**: Sud je presudio da je ovaj ombudsman „očigledno nezakonito“ blokirao Giltayev zahtjev za informacijama,[187] čime je potvrđen obrazac institucionalne opstrukcije opisan u knjizi.

Jednako tako nisu opovrgnute ni profesionalne preporuke ni vojna procjena autorovog karaktera, obje navedene ranije. Ništa od toga Overduyn, glavna svjedokinja Ministarstva odbrane, nije uspjela pobiti. Ona je, doduše, 2015. godine ishodila privremenu zabranu knjige, ali u žalbenom postupku nije osporila da su njene specifične tvrdnje o autoru bile obesnažene dokazima.[188] Ipak, Ministarstvo odbrane nastavlja zastupati svoj opovrgnuti stav čak i nakon njene smrti 2024. godine.[189]

Ali ovo više nije pitanje vjerodostojnosti jednog uzbunjivača. Radi se o tome može li demokratska država nastaviti protivrječiti onome što govore njeni vlastiti sudovi, njen vlastiti ministar pravde, njene vlastite žrtve i dokumentirane historijske činjenice. Odbijanje Ministarstva odbrane da povuče svoj opovrgnuti stav nije samo lična stvar: ono ometa istragu o obavještajnom skandalu vezanom za genocid. Sve dok diskreditacija glasnika ostaje državna politika, sama poruka se nikada ne može razmotriti. Lična rehabilitacija nije krajnji cilj, već neophodan uvjet za historijsku odgovornost.

## Više nema druge opcije

Dana 25. marta 2026. godine autor je razgovarao sa sutkinjom Solomy Balungi Bossa iz Međunarodnog krivičnog suda (ICC). Kao glavna gošća učestvovala je u javnoj debati u Amareu u Hagu,[190] nadomak Ministarstva odbrane. U kontekstu Srebrenice i ove knjige pitao ju je šta misli o onima koji zataškavaju dokaze o ratnim zločinima. Njen odgovor bio je nedvosmislen: „Oni bi trebali biti izvedeni pred sud“.[191]

Na kocki je odgovornost za Srebrenicu. Ova knjiga je Majkama Srebrenice pružila dokaze za njihovu tvrdnju da se fotografije genocida prikrivaju.[192] Vrhovni sud je u presudi iz 2019. godine utvrdio da je nizozemska država djelimično odgovorna za smrt oko 350 muškaraca.[193] Da je knjiga „odigrala ulogu u postupku koji je doveo do presude“, Predstavnički dom nizozemskog parlamenta priznao je 14. oktobra 2026. putem svoje pravne službe.[194] Ministarstvo odbrane u međuvremenu i dalje održava radio-tišinu. To ostavlja dojam da institucionalno samoodržanje ondje preteže nad historijskom istinom o jedinom genocidu u Evropi nakon Holokausta.

Za preživjele iz Srebrenice, danas, to znači više od trideset godina borbe od 11. jula 1995. kako bi dobili odgovore na koje imaju pravo. Za veterane Dutchbata to znači čekanje da se u javnost puste njihove fotografije koje su tada snimili, dijelom uz lični rizik, a koje su potom zaplijenjene.[195] Za Ministarstvo odbrane to znači pat-poziciju u kojoj šutnja pravno, moralno pa i geopolitički postaje sve skuplja. To važi i doslovno. Za pravnu odbranu u srebreničkim predmetima država je između 2003. i 2021. potrošila više od 2,6 miliona eura na svog advokata; podaci su postali javni nakon zahtjeva autora za pristup informacijama.[196, 197]

Istina zahtijeva hrabrost, posebno kada zadire u nacionalnu traumu. Ta hrabrost zaslužuje priznanje kada istina dođe. Transparentnost je naposljetku jedini održivi izlaz: ne kao prijetnja dotičnim službenicima, već kao preduvjet da institucije povrate povjerenje javnosti.

Više nema druge opcije: prekinite šutnju o Srebrenici. Istina o genocidu ne zaslužuje ništa manje. Majke još uvijek čekaju.

---

*Edwin Giltay (edwingiltay@gmail.com) je nizozemski istraživački novinar i urednik sa sjedištem u Hagu. Autor je knjige* De doofpotgeneraal *(2014.; treće, revidirano izdanje 2025.) i njenog engleskog izdanja* The Cover-up General *(2024.), a oba su izdanja besplatno dostupna širom svijeta kao e-knjige. Njegova dokumentarna web-stranica o aferi dostupna je na nizozemskom, engleskom, njemačkom, francuskom i bosanskom jeziku na www.generalzataskavanja.com.*

## Bilješke

1. Okružni sud u Hagu, presuda sudije za privremene mjere od 14. decembra 2015., broj predmeta C/09/497903 / KG ZA 15/1556, ECLI:NL:RBDHA:2015:15050 (potpuna zabrana objavljivanja); uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:RBDHA:2015:15050; neslužbeni prijevod na bosanski dostupan je na www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/censuurvonnis-ba.pdf (dokazna kartica).
2. Žalbeni sud u Hagu, presuda od 12. aprila 2016., broj predmeta 200.183.987/01, ECLI:NL:GHDHA:2016:870, tačka 4.9; deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:GHDHA:2016:870; neslužbeni prijevod na bosanski dostupan je na www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/arrest-ba.pdf (dokazna kartica).
3. Isto, tačke 3.1 i 4.10 (dokazna kartica).
4. Muzej zabranjenih knjiga, Tallinn, video o knjizi *General zataškavanja*, 2024.; vimeo.com/935927986 (dokazna kartica).
5. Žalbeni sud u Hagu, presuda od 12. aprila 2016., ECLI:NL:GHDHA:2016:870, tačka 4.5; deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:GHDHA:2016:870 (dokazna kartica).
6. Okružni sud u Hagu, presuda od 14. decembra 2015. (vidi bilješku 1); uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:RBDHA:2015:15050 (dokazna kartica).
7. Edwin Giltay, *The Cover-up General* (Hag: vlastito izdanje, 2024.), str. 161; www.dedoofpotgeneraal.nl/book.pdf.
8. Vojna obavještajna služba (MID), interni izvještaj „Intern onderzoek GILTAY“ [Interna istraga GILTAY], br. Det/51/99, 12. februara 1999., prilog 1 („Mevr OVERDUIN“); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/chef-staf-mid.pdf (dokazna kartica).
9. Pismo tužiteljice Nacionalnom ombudsmanu, poslano faksom i primljeno 16. septembra 1999., potpisano s „Barbara Overduijn“; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/fax.pdf (dokazna kartica). Žalbeni sud u Hagu, presuda od 12. aprila 2016., ECLI:NL:GHDHA:2016:870, tačka 4.9; deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:GHDHA:2016:870.
10. Izvod iz baze ličnih podataka (BRP) za Barbaru Overduyn, izdat preko Centra za porodičnu historiju CBG; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/persoonslijst.pdf (dokazna kartica).
11. RAV 2016/75, „Onrechtmatige publicatie. Wat weegt zwaarder, de uitingsvrijheid of het recht op privacy bij de publicatie van het boek De Doofpotgeneraal?“ [Nezakonito objavljivanje. Šta je važnije, sloboda izražavanja ili pravo na privatnost pri objavljivanju knjige General zataškavanja?] (Žalbeni sud u Hagu, 12. aprila 2016., ECLI:NL:GHDHA:2016:870); www.inview.nl/document/id38f16fa1be7b40bcb24774d4312a7707 (dokazna kartica).
12. NJF 2016/242, „Vrijheid van meningsuiting. Gevorderde verbod op herdruk boek ‚De Doofpotgeneraal‘ in appel afgewezen“ [Sloboda izražavanja. Tražena zabrana ponovnog izdanja knjige General zataškavanja odbijena u žalbenom postupku]; mjesta objavljivanja navedena na jure.nl/ECLI:NL:GHDHA:2016:870 (dokazna kartica).
13. Okružni sud u Rotterdamu, presuda od 6. marta 2024., ECLI:NL:RBROT:2024:1770, tačka 2.17 i fusnota 4; deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:RBROT:2024:1770 (dokazna kartica).
14. Pismo ministra pravde i sigurnosti Giltayu, 12. januara 2021., oznaka 3175305, kao odgovor na njegovo pismo od 23. novembra 2020. u kojem je pitao odnose li se klasifikacije iz Procjene terorističke prijetnje za Nizozemsku 53 (Dreigingsbeeld Terrorisme

Nederland 53) na njegovu knjigu „ili na mene samog“; ministar potvrđuje da klasifikacije „ni u kom slučaju“ nisu zasnovane na sadržaju knjige; oba pisma nalaze se u PDF-u; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/justitie.pdf (dokazna kartica).

15. Jeroen Stam, „Defensie flatert voort“ [Ministarstvo odbrane i dalje griješi], *Novini*, nizozemska internetska platforma za mišljenja, 25. augusta 2018., s izjavom ministrice odbrane; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/novini.pdf (dokazna kartica).

16. Ustav Kraljevine Nizozemske, član 45. stav 3: „Vijeće ministara raspravlja i odlučuje o općoj vladinoj politici i unapređuje jedinstvo te politike“; Staatsblad 2023, 105, str. 9; zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2023-105.pdf (dokazna kartica).

17. Pismo Stalnog odbora za odbranu Predstavničkog doma Giltayu, 18. septembra 2017., oznaka 2017Z09359/2017D25719, „Verzoek om opheldering over Srebrenica-doofpotaffaire“ [Zahtjev za razjašnjenje afere zataškavanja Srebrenice], s odlukom odbora od 14. septembra 2017. da od ministra odbrane zatraži odgovor na Giltayevo pismo od 1. juna 2017.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/commissie.pdf (dokazna kartica).

18. *Hart van Nederland*, informativni program komercijalne televizije SBS6, prilog od 14. septembra 2017. s članicom parlamenta Sadet Karabulut, o jednoglasnom zahtjevu Stalnog odbora za odbranu za suštinski odgovor ministra; vimeo.com/462739433 (dokazna kartica).

19. Edwin Giltay, *The Cover-up General* (Hag: vlastito izdanje, 2024.), str. 104–110; www.dedoofpotgeneraal.nl/book.pdf.

20. Haški tribunal (ICTY), *Prosecutor v. Radovan Karadžić*, transkript ročišta od 28. novembra 2011., svjedočenje Johannesa Ruttena, str. 21985–21986; www.icty.org/x/cases/karadzic/trans/en/111128ED.htm (dokazna kartica).

21. „Foto’s Srebrenica bewust vernield“ [Fotografije iz Srebrenice namjerno uništene], *Trouw*, nizozemski dnevni list, vjerovatno 20. juna 2001. (stranica članka na trouw.nl datirana je 29. juna 2006.), o tehničkom ispitivanju rolne filma; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/trouw.pdf (dokazna kartica).

22. Vojna obavještajna služba (MID), interni izvještaj „Intern onderzoek GILTAY“ [Interna istraga GILTAY], br. Det/51/99, 12. februara 1999., s izjavom Overduyn da je Giltayu savjetovala da MID-u pošalje otvorenu molbu za posao; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/chef-staf-mid.pdf (dokazna kartica).

23. Edwin Giltay, *The Cover-up General* (Hag: vlastito izdanje, 2024.), str. 24; www.dedoofpotgeneraal.nl/book.pdf.

24. Edwin Giltay, bosanski sinopsis knjige *General zataškavanja* (4 stranice); www.dedoofpotgeneraal.nl/Synopsis%20(bs).pdf.

25. Nacionalni ombudsman, izvještaj 1999/507 od 17. decembra 1999., dio B.2 (s Giltayevom pritužbom na MID); www.nationaleombudsman.nl/uploads/rapporten/19990507_1998.07789.pdf (dokazna kartica).

26. Vojna obavještajna služba (MID), interni izvještaj „Intern onderzoek GILTAY“ [Interna istraga GILTAY], br. Det/51/99, 12. februara 1999., s tvrdnjama Overduyn; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/chef-staf-mid.pdf (dokazna kartica).

27. Edwin Giltay, *The Cover-up General* (Hag: vlastito izdanje, 2024.), str. 95; www.dedoofpotgeneraal.nl/book.pdf.

28. Pismo Ministarstva odbrane, Direkcije za pravne poslove, Nacionalnom ombudsmanu, 2. marta 1999., oznaka CNO 99/001 (samo prva stranica), o dogovoru postignutom u MID-u 26.

januara 1999.; načelnik štaba MID-a koji se u njemu spominje bio je ujedno zamjenik načelnika službe; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/barth1999.pdf (dokazna kartica).

29. Krivična pritužba (*klaagschrift*) Giltaya glavnom javnom tužiocu u Hagu, 28. juna 1999., zbog ministarske klevete; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/klaagschrift.pdf (dokazna kartica).

30. „De Grave zet leiding MID aan de kant“ [De Grave smjenjuje vođstvo MID-a], *de Volkskrant*, nizozemski dnevni list, 14. jula 1999.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/MID-top.pdf (dokazna kartica).

31. *NOS Journaal*, televizijske vijesti nizozemskog javnog servisa, 13. jula 1999., izdanje u 20 sati, prva vijest „Minister De Grave ontslaat top militaire inlichtingendienst MID“ [Ministar De Grave smjenjuje vrh vojne obavještajne službe MID], voditeljica Pia Dijkstra, s izjavom De Gravea; schatkamer.beeldengeluid.nl/serie/2101608030021675031/journaal/aflevering/2101608080064630031 (dokazna kartica).

32. Edwin Giltay, *The Cover-up General* (Hag: vlastito izdanje, 2024.), str. 56; www.dedoofpotgeneraal.nl/book.pdf.

33. Pismo G. Sponga, Wladimiroff & Spong Advocaten, Giltayu, 28. maja 1999., o krivičnom gonjenju dotične službenice MID-a zbog klevete; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/spong.pdf (dokazna kartica).

34. Pismo načelnika distrikta policije Haaglanden Giltayu, 26. marta 2000., kojim se njegova pritužba u dvije tačke proglašava osnovanom i upućuje izvinjenje; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/laagland.pdf (dokazna kartica).

35. Policija Haaglanden, zapisnik o krivičnoj prijavi (*proces-verbaal van aangifte*) Giltaya, 12. juna 2000. (samo prva stranica); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/aangifte2000.pdf (dokazna kartica).

36. Pismo policije Haaglanden, u ime javnog tužioca, Giltayu, 19. septembra 2000., oznaka PL1523/1999/16079, o rješavanju krivične prijave; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/opgelegd.pdf (dokazna kartica).

37. Pismo Kabineta kraljice, 31. oktobra 2000., oznaka Rek 00.003477, kao odgovor na Giltayevo pismo od 14. oktobra 2000.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/koningin.pdf (dokazna kartica).

38. Pismo W.J. Deetmana, gradonačelnika Haga, 14. decembra 2000., kojim se Giltayev prigovor na postupanje policije djelimično proglašava osnovanim; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/deetman.pdf (dokazna kartica).

39. Pismo Ministarstva unutrašnjih poslova (Direkcija za policiju), 11. januara 2001., oznaka EA2000/95374, kojim se okončava pritužba na policiju; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/afdoeningsbrief.pdf (dokazna kartica).

40. Nacionalni ombudsman, izvještaj 1999/507 od 17. decembra 1999., dio C.5 (s ministarskom karakterizacijom); www.nationaleombudsman.nl/uploads/rapporten/19990507_1998.07789.pdf (dokazna kartica).

41. Nacionalni ombudsman, bilješka o telefonskom razgovoru od 7. oktobra 1999., dosje 98.07789, o vojnom psihološkom pregledu; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/karakter.pdf (dokazna kartica).

42. Službena potvrda (*getuigschrift*) Caseme koju je potpisao G.M. Doedée, potpredsjednik za ljudske resurse, 8. juna 1999.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/bijlage4.pdf (dokazna kartica).

43. Preporuka agencije Randstad Callflex, maj 1999.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/bijlage6.pdf (dokazna kartica).

44. Pismo preporuke kompanije IBM Nederland, 18. oktobra 1994.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/ibm.pdf (dokazna kartica).

45. Obrazac za ocjenu koji je u firmi Deloitte & Touche Consulting sastavio ocjenjivač Charles Vivian, 6. aprila 2000.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/deloitte.pdf (dokazna kartica).

46. Žalbeni sud u Hagu, presuda od 12. aprila 2016., ECLI:NL:GHDHA:2016:870, tačka 4.9; deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:GHDHA:2016:870 (dokazna kartica).

47. Jeroen Stam, „Defensie flatert voort" [Ministarstvo odbrane i dalje griješi], *Novini*, nizozemska internetska platforma za mišljenja, 25. augusta 2018., u kojem ministrica Bijleveld poriče da je Ministarstvo odbrane ikada proglasilo Giltaya poremećenim; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/novini.pdf (dokazna kartica).

48. Nacionalni ombudsman, izvještaj 1999/507, dio C.5 (vidi bilješku 40); www.nationaleombudsman.nl/uploads/rapporten/19990507_1998.07789.pdf (dokazna kartica).

49. Pismo Javnog tužilaštva u Hagu Giltayu, 26. augusta 1999., oznaka STAF/HO 871 00088, u kojem stoji da su izjave Overduyn date u okviru istrage MID-a; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/om1999.pdf (dokazna kartica).

50. Žalbeni sud u Hagu (vijeće za pritužbe, član 12. Zakona o krivičnom postupku), odluka od 19. decembra 2002., br. 01065K09; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/beschikking.pdf (dokazna kartica).

51. Svjedočenje Johannesa Ruttena, *Prosecutor v. Radovan Karadžić*, 28. novembra 2011. (vidi bilješku 20); www.icty.org/x/cases/karadzic/trans/en/111128ED.htm (dokazna kartica).

52. Parlamentarna istražna komisija za Srebrenicu, javno saslušanje De Ruytera, 6. decembra 2002., Kamerstukken II 2002/03, 28 506, br. 5, str. 697, gdje izjavljuje da je rolnu filma lično preuzeo od Ruttena; zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28506-5.pdf (dokazna kartica).

53. NIOD, Institut za studije rata, holokausta i genocida, *Srebrenica: een ‚veilig' gebied* (Amsterdam: Boom, 2002.), str. 1489, o brifingu majora De Ruytera, s citatom zastavnika W. Dijkeme; web.archive.org/web/20201111202841/http://publications.niod.knaw.nl/publications/srebrenicarapportniod_nl.pdf (dokazna kartica).

54. Vojna obavještajna služba (MID), interni izvještaj „Intern onderzoek GILTAY" [Interna istraga GILTAY], br. Det/51/99, 12. februara 1999., sa zapisnikom saslušanja Overduyn od 11. februara 1999., koji je potpisao major R.F.J.H. de Ruijter; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/chef-staf-mid.pdf. Pisanje njegovog prezimena razlikuje se od izvora do izvora: Parlamentarna istražna komisija pisala je „De Ruyter", dok on ovaj izvještaj potpisuje s „ij". Radijski program *Argos* naveo ga je kao kontraobavještajnog majora Roba de Ruytera, zajedno s njegovim oficirom za vezu E. Raveom: to je isti dvojac koji je sastavio ovaj izvještaj. Takva odstupanja prije su profesionalna praksa nego nemar u dosjeu: priručnik *Informatie en opsporing* [Informacije i istraga] propisuje da „agent pri obavljanju svog zadatka eventualno može djelovati pod pokrićem preuzetog identiteta ili svojstva, na primjer upotrebom lažnog imena" (D. van der Bel, A.M. van Hoorn i J.J.T.M. Pieters, *Informatie en opsporing*, Zeist: Kerckebosch, 2009.), a imena obavještajnih oficira u mnogim se slučajevima namjerno pogrešno pišu, pri čemu pogrešno pisanje ide manje daleko od potpuno novog lažnog identiteta. Vidi Edwin Giltay, *The Cover-up General* (Hag: vlastito izdanje, 2024.), str. 144 i 161–162; www.dedoofpotgeneraal.nl/book.pdf (dokazna kartica).

55. Parlamentarna istražna komisija za Srebrenicu, javno saslušanje De Ruytera, 6. decembra 2002., Kamerstukken II 2002/03, 28 506, br. 5, str. 695–701; zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28506-5.pdf (dokazna kartica).

56. ANP, „Nog veel meer fotorolletjes uit Srebrenica in archief MIVD“ [Još mnogo više filmskih rolni iz Srebrenice u arhivu MIVD-a], 28. novembra 2016., objavio *ThePostOnline*; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/achtrolletjes.pdf (dokazna kartica).

57. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija, Rezolucija 827 (1993) od 25. maja 1993., tačka 4, kojom se sve države obavezuju na punu saradnju s Haškim tribunalom; docs.un.org/en/S/RES/827(1993) (dokazna kartica).

58. E-mail Giltaya Tužilaštvu Haškog tribunala, 24. septembra 2017.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/icty2017vraag.pdf (dokazna kartica).

59. E-mail Ljiljane Piteše iz službe za odnose s medijima Tužilaštva Haškog tribunala Giltayu, 3. oktobra 2017.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/icty2017.pdf (dokazna kartica).

60. Parlamentarna istražna komisija za Srebrenicu, završni izvještaj, Kamerstukken II 2002/03, 28 506, br. 3, str. 7, §1.1.2: nakon izvještaja NIOD-a druga Kokova vlada podnijela je ostavku 16. aprila 2002.; zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28506-3.pdf (dokazna kartica).

61. Parlamentarna istražna komisija za Srebrenicu, javno saslušanje De Ruytera, 6. decembra 2002., Kamerstukken II 2002/03, 28 506, br. 5, str. 698–701; zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28506-5.pdf (dokazna kartica).

62. NIOD, Institut za studije rata, holokausta i genocida, *Srebrenica: een ‚veilig‘ gebied* (Amsterdam: Boom, 2002.), str. 3027–3028, zaključak o Ruttenovoj rolni filma; web.archive.org/web/20201111202841/http://publications.niod.knaw.nl/publications/srebrenicarapportniod_nl.pdf (dokazna kartica).

63. Isto, str. 3026 (dokazna kartica).

64. Isto, str. 3026–3027 (dokazna kartica).

65. Policija Haaglanden, zapisnik o krivičnoj prijavi Giltaya, 12. juna 2000. (vidi bilješku 35); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/aangifte2000.pdf (dokazna kartica).

66. *Argos*, nizozemski istraživački radijski program (VPRO Radio 1), emisija od 10. jula 1998., general Hans Couzy o rolni filma; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/couzy.m4a (dokazna kartica).

67. Charlef Brantz, *Srebrenica: De Schuldigen* (Soesterberg: Aspekt, 2020.), str. 110, o sumnjama koje je u prvoj sedmici augusta 1995. iznio u emisiji NOVA; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/brantz.pdf (dokazna kartica).

68. Edwin Giltay, *De doofpotgeneraal*, treće, revidirano izdanje (Hag: vlastito izdanje, 2025.), str. 215 (Hans Laroes, pogovor drugom izdanju); www.dedoofpotgeneraal.nl/boek.pdf.

69. Majke Srebrenice, žalbeni podnesak (*memorie van grieven*) protiv nizozemske države, 7. jula 2015., str. 22–25 (na nizozemskom); vandiepen.com/wp-content/uploads/2023/07/15-mvs_grieven_7-7-2015.pdf (dokazna kartica).

70. E-mail Marca Gerritsena, advokata Majki Srebrenice, Giltayu, 24. novembra 2014., kojim prijavljuje kolegu Simona van der Sluijsa za promociju prvog izdanja i iskazuje rano zanimanje advokata za knjigu; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/aanmelding.pdf (dokazna kartica).

71. E-mail Marca Gerritsena i Simona van der Sluijsa, advokata Majki Srebrenice, izdavačkoj kući SpeakEasy, 17. februara 2015., s njihovom preporukom; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/gerritsen.pdf (dokazna kartica).

72. E-mail Jana Pronka Giltayu, 31. jula 2014., kojim odobrava upotrebu citata uz knjigu; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/pronk.pdf (dokazna kartica).

73. Tužba (*dagvaarding*) Barbare Overduyn protiv Giltaya u postupku za privremene mjere, 2015.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/dagvaarding.pdf (dokazna kartica).

74. Okružni sud u Hagu, presuda sudije za privremene mjere od 14. decembra 2015., broj predmeta C/09/497903 / KG ZA 15/1556, ECLI:NL:RBDHA:2015:15050, izreka (zabrana i penal od 100.000 €); uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:RBDHA:2015:15050 (dokazna kartica).

75. Isječak s ročišta u žalbenom postupku iz televizijskog priloga „Het verboden boek" [Zabranjena knjiga] portala *ThePostOnline*, nizozemske web-stranice za vijesti i mišljenja, 11. aprila 2016.; vimeo.com/463063058 (dokazna kartica).

76. Vrhovni sud Nizozemske, presuda od 19. jula 2019., broj predmeta 17/04567, ECLI:NL:HR:2019:1223, tačka 4.7.9; deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:HR:2019:1223 (dokazna kartica).

77. Žalbeni sud u Hagu, presuda od 27. juna 2017., ECLI:NL:GHDHA:2017:1761, tačke 68 i 69.1; deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:GHDHA:2017:1761 (dokazna kartica).

78. Majke Srebrenice, žalbeni podnesak, 7. jula 2015., str. 14 (na nizozemskom); vandiepen.com/wp-content/uploads/2023/07/15-mvs_grieven_7-7-2015.pdf (dokazna kartica).

79. Isto, str. 23 (dokazna kartica).

80. Index on Censorship, „Netherlands: Court bans book on Srebrenica genocide", zapis kojim je zabrana na platformi Mapping Media Freedom (s Evropskom federacijom novinara i Reporterima bez granica) evidentirana kao potvrđeno kršenje slobode štampe, 24. decembra 2015.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/indexoncensorship.pdf (dokazna kartica).

81. „Holandski sud zabranio knjigu o Srebrenici", *Radio-televizija Srbije*, srbijanski javni servis, 24. decembra 2015.; rts.rs/vesti/svet/2151990/holandski-sud-zabranio-knjigu-o-srebrenici.html (dokazna kartica).

82. Dick van der Veen, „Geheime diensten en legertop op de pijnbank" [Tajne službe i vojni vrh na mukama], recenzija drugog, revidiranog izdanja, Hebban, nizozemska čitalačka zajednica, 23. novembra 2016., uz navod o osam novih poglavlja; hebban.nl/recensie/dick-van-der-veen-over-de-doofpotgeneraal (dokazna kartica).

83. Za izbor iz medijske pažnje vidi prilog na kraju ovog eseja.

84. Pregled publikacija i spominjanja vezanih za knjigu *General zataškavanja*, 2014–2026; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/medialijst.pdf (dokazna kartica).

85. Edwin Giltay, *The Cover-up General* (Hag: vlastito izdanje, 2024.), str. 10 (uvod); www.dedoofpotgeneraal.nl/book.pdf.

86. Edwin Giltay, *The Cover-up General* (Hag: vlastito izdanje, 2024.), str. 19–53 i 72–79; www.dedoofpotgeneraal.nl/book.pdf.

87. Vojna obavještajna služba (MID), interni izvještaj „Intern onderzoek GILTAY" [Interna istraga GILTAY], br. Det/51/99, 12. februara 1999., s izjavom Overduyn da je s Giltayem radila u Casemi; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/chef-staf-mid.pdf (dokazna kartica).

88. Barbara Overduyn, LinkedIn-profil, 2015., stavka „Assistant department Intell MIVD, Department of Defence“, od maja 1995. do decembra 1998.; www.linkedin.com/in/barbara-overduyn-b9b49a1/ (dokazna kartica).

89. Vojna obavještajna služba (MID), interni izvještaj „Intern onderzoek GILTAY“ [Interna istraga GILTAY], br. Det/51/99, 12. februara 1999., u kojem se šef Obavještajnog odjeljenja u junu 1998. navodi kao funkcionalni pretpostavljeni Overduyn; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/chef-staf-mid.pdf (dokazna kartica).

90. Edwin Giltay, *The Cover-up General* (Hag: vlastito izdanje, 2024.), str. 98; www.dedoofpotgeneraal.nl/book.pdf.

91. Edwin Giltay, *The Cover-up General* (Hag: vlastito izdanje, 2024.), str. 73; www.dedoofpotgeneraal.nl/book.pdf.

92. Žalbeni sud u Hagu, presuda od 12. aprila 2016., tačka 4.9 (vidi bilješku 46); deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:GHDHA:2016:870 (dokazna kartica).

93. Edwin Giltay, *The Cover-up General* (Hag: vlastito izdanje, 2024.), str. 46–47 i 81–86; www.dedoofpotgeneraal.nl/book.pdf.

94. Vojna obavještajna služba (MID), interni izvještaj br. Det/51/99, 12. februara 1999. (vidi bilješku 22); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/chef-staf-mid.pdf (dokazna kartica).

95. Edwin Giltay, bosanski sinopsis knjige *General zataškavanja* (vidi bilješku 24); www.dedoofpotgeneraal.nl/Synopsis%20(bs).pdf.

96. Pismo Ministarstva unutrašnjih poslova, 5. februara 2015., koje je u ime ministra Plasterka potpisao generalni sekretar, kojim se odbija suštinski odgovor; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/nietreageren.pdf (dokazna kartica).

97. Pismo Ministarstva unutrašnjih poslova, 2. marta 2015., kojim se Giltayeva pritužba upućuje CTIVD-u na istragu; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/minBZK-1.pdf (dokazna kartica).

98. Pismo Ministarstva unutrašnjih poslova, 17. aprila 2015., kojim se istraga CTIVD-a povlači; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/minBZK-2.pdf (dokazna kartica).

99. Pismo generalnog sekretara u ime ministra odbrane Giltayu, 30. oktobra 2000., oznaka CNO 99/001 / 2000004399, kojim se odbija njegov zahtjev za rehabilitaciju; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/staken.pdf (dokazna kartica).

100. Pisma Giltaya Jobu Cohenu, Stefu Bloku i Geertu Wildersu, članovima Odbora za obavještajne i sigurnosne službe (CIVD), 20. novembra 2010., svako s njegovim svjedočenjem; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/civd.pdf (dokazna kartica).

101. Odbor za obavještajne i sigurnosne službe (CIVD), izvještaj o radu za 2010. godinu, usvojen 16. maja 2011., Kamerstukken II 2010/11, 32 771, br. 1, str. 2, sa sastavom odbora, uključujući Cohena, Wildersa i Bloka; zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32771-1.pdf (dokazna kartica).

102. Policija Haaglanden, zapisnik o krivičnoj prijavi (*proces-verbaal van aangifte*) br. PL1512 2011002721-1, 4. januara 2011., kojim je evidentirano podmetanje požara; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/brandstichting.pdf (dokazna kartica).

103. Pismo Giltaya ministrici odbrane, 10. marta 2014., lično predano uz potpisanu potvrdu prijema; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/minDef-aanbieding.pdf (dokazna kartica).

104. Pismo Giltaya ministru unutrašnjih poslova, 18. marta 2014., lično predano uz potpisanu potvrdu prijema; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/minBZK-aanbieding.pdf (dokazna kartica).

105. Žalbeni sud u Hagu, presuda od 12. aprila 2016., ECLI:NL:GHDHA:2016:870, tačka 2.5; deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:GHDHA:2016:870 (dokazna kartica).

106. Pismo Ministarstva odbrane (mr. J.J. Buirma), 6. juna 2017., oznaka BS2017018158, kojim se odbija povlačenje ministarske karakterizacije iz 1999. godine; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/buirma.pdf (dokazna kartica).

107. Nacionalni ombudsman, izvještaj 1999/507, dio C.5 (vidi bilješku 40); www.nationaleombudsman.nl/uploads/rapporten/19990507_1998.07789.pdf (dokazna kartica).

108. Žalbeni sud u Hagu, presuda od 12. aprila 2016., ECLI:NL:GHDHA:2016:870, tačke 4.9 i 4.10; deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:GHDHA:2016:870 (dokazna kartica).

109. Barbara Overduyn, odgovor na žalbu (*memorie van antwoord*), Žalbeni sud u Hagu, 2. februara 2016., tačka 36; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/memorie.pdf (dokazna kartica).

110. Pismo Nacionalnog ombudsmana Giltayu, 11. februara 2000., o njegovom izvještaju od 17. decembra 1999.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/relativering.pdf (dokazna kartica).

111. Pismo CTIVD-a, 12. januara 2009., oznaka 2009/0008, u kojem komisija navodi da Giltayevu pritužbu nije mogla istražiti jer ministar od nje nije zatražio savjet; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/ctivd1.pdf (dokazna kartica).

112. Pismo CTIVD-a, 27. oktobra 2009., oznaka 2009/0212; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/ctivd2.pdf (dokazna kartica).

113. Edwin Giltay, *The Cover-up General* (Hag: vlastito izdanje, 2024.), str. 127; www.dedoofpotgeneraal.nl/book.pdf.

114. Pismo generalnog sekretara Ministarstva odbrane, u ime ministra odbrane, 7. januara 2008., oznaka C/2007034888, kao odgovor na Giltayevo pismo od 1. septembra 2007.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/annink.pdf (dokazna kartica).

115. Pismo general-majora O. Eichelsheima, direktora MIVD-a, u ime ministra odbrane, 24. oktobra 2017., oznaka DIS2017019472: „CTIVD nije razmatrao nijednu Vašu pritužbu protiv MIVD-a. Stoga ne postoji ni izvještaj CTIVD-a“; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/bijlage19.pdf (dokazna kartica).

116. Pismo predsjednice Predstavničkog doma Khadije Arib, 27. juna 2017., kojim je Giltayevo pismo od 1. juna 2017. proslijeđeno Stalnom odboru za odbranu; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/arib.pdf (dokazna kartica).

117. Ministar odbrane, pismo Predstavničkom domu od 13. oktobra 2017., parlamentarni dokument 2017D29046; zoek.officielebekendmakingen.nl/nds-tk-2017D29046.pdf (dokazna kartica).

118. Jeroen Stam, „Defensie flatert voort“ [Ministarstvo odbrane i dalje griješi], *Novini*, nizozemska internetska platforma za mišljenja, 25. augusta 2018., s odbijanjem ministrice Bijleveld da komentariše; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/novini.pdf (dokazna kartica).

119. Vrhovni sud Nizozemske, presuda od 19. jula 2019., ECLI:NL:HR:2019:1223; deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:HR:2019:1223 (dokazna kartica).

120. Pismo Giltaya ministrici odbrane Bijleveld, 29. juna 2020., lično predano, sa zahtjevom za suštinski odgovor; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/viermaal.pdf (dokazna kartica).

121. Pismo Ministarstva odbrane (Direkcija za komunikaciju), 29. jula 2020., u kojem stoji da Ministarstvo odbrane „nema potrebe da suštinski odgovori“ na knjigu; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/geenbehoefte.pdf (dokazna kartica).

122. Edwin Giltay, bosanski sinopsis knjige *General zataškavanja* (vidi bilješku 24); www.dedoofpotgeneraal.nl/Synopsis%20(bs).pdf.

123. Priručnik *Informatie en opsporing* [Informacije i istraga] (vidi bilješku 54), str. 382, o osnovama za mjere ometanja i primjerima takvih mjera; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/informatie-opsporing.pdf (dokazna kartica).

124. Potpisana izjava bivšeg Giltayevog kolege iz Caseme, 10. juna 1999., u kojoj navodi da mu je Overduyn naredila da prekine druženje s Giltayem; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/casema-verklaring.pdf (dokazna kartica).

125. Edwin Giltay, *The Cover-up General* (Hag: vlastito izdanje, 2024.), str. 50; www.dedoofpotgeneraal.nl/book.pdf.

126. Pismo ministra pravde i sigurnosti Giltayu, 12. januara 2021., oznaka 3175305, kao odgovor na njegovo pismo od 23. novembra 2020. u kojem je pitao odnose li se klasifikacije iz Procjene terorističke prijetnje za Nizozemsku 53 na njegovu knjigu „ili na mene samog"; oba pisma nalaze se u PDF-u; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/justitie.pdf (dokazna kartica).

127. Pismo Giltaya ministrici odbrane, 10. marta 2014. (vidi bilješku 103); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/minDef-aanbieding.pdf (dokazna kartica).

128. Pismo Giltaya ministru unutrašnjih poslova, 18. marta 2014. (vidi bilješku 104); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/minBZK-aanbieding.pdf (dokazna kartica).

129. Pismo Ministarstva unutrašnjih poslova, 5. februara 2015. (vidi bilješku 96); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/nietreageren.pdf (dokazna kartica).

130. Pismo Ministarstva odbrane, 6. juna 2017. (vidi bilješku 106); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/buirma.pdf (dokazna kartica).

131. Ministar odbrane, pismo Predstavničkom domu od 13. oktobra 2017. (vidi bilješku 117); zoek.officielebekendmakingen.nl/nds-tk-2017D29046.pdf (dokazna kartica).

132. Pismo Ministarstva odbrane, 29. jula 2020. (vidi bilješku 121); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/geenbehoefte.pdf (dokazna kartica).

133. Pismo ministra pravde i sigurnosti Giltayu, 12. januara 2021. (vidi bilješku 14); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/justitie.pdf (dokazna kartica).

134. Pismo Ministarstva odbrane, 6. juna 2017. (vidi bilješku 106); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/buirma.pdf (dokazna kartica).

135. Ministar odbrane, pismo Predstavničkom domu od 13. oktobra 2017., parlamentarni dokument 2017D29046, str. 3; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/kamerbrief.pdf (dokazna kartica).

136. Pismo Ministarstva odbrane, 6. juna 2017. (vidi bilješku 106); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/buirma.pdf (dokazna kartica).

137. Ministar odbrane, pismo Predstavničkom domu od 13. oktobra 2017. (vidi bilješku 117); zoek.officielebekendmakingen.nl/nds-tk-2017D29046.pdf (dokazna kartica).

138. Pismo Giltaya ministrici odbrane Ollongren, 26. aprila 2022., lično predano uz treće, revidirano izdanje; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/mist.pdf (dokazna kartica).

139. „Foto's Srebrenica bewust vernield", *Trouw*, vjerovatno 20. juna 2001. (vidi bilješku 21); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/trouw.pdf (dokazna kartica).

140. Ministarstvo odbrane, odluka od 2. augusta 2021. po Giltayevom Wob-zahtjevu o rolni filma iz Srebrenice, oznaka BS2021016742; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/wob2021.pdf (dokazna kartica).

141. Nacionalni ombudsman, interna bilješka od 18. maja 2017., dosje 1999.07789, u kojoj je zabilježeno da je dosje čuvan u sefu; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/kluis.pdf (dokazna kartica).

142. Pismo Giltaya Nacionalnom ombudsmanu, 13. marta 2018., s devet tačaka pritužbe i 19 priloga; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/verzoekschrift.pdf (dokazna kartica).

143. Pismo Nacionalnog ombudsmana Reiniera van Zutphena, 10. aprila 2018., oznaka H201700015, kao odgovor na Giltayevo pismo od 13. marta 2018., u kojem se najavljuje da će se daljnja pisma arhivirati bez odgovora; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/ombudsman.pdf, str. 17 (dokazna kartica).

144. Okružni sud u Hagu (sudija za privremene mjere), presuda od 18. jula 2023., predmeti SGR 23/4662 i SGR 23/4663, ECLI:NL:RBDHA:2023:17841; deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:RBDHA:2023:17841 (dokazna kartica).

145. Nacionalni ombudsman, odluka od 7. februara 2024. po Giltayevom Woo-zahtjevu, oznaka 1815950, kojom je dobio trideset dokumenata iz dosjea izvještaja 1999/507; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/woo2024.pdf (dokazna kartica).

146. Nacionalni ombudsman, interna bilješka od 18. maja 2017., dosje 1999.07789, o traženju mišljenja Ministarstva odbrane prije nego što se pokaže veći dio dosjea; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/kluis.pdf, str. 2 (dokazna kartica).

147. Nacionalni ombudsman, bilješka o telefonskom razgovoru od 7. oktobra 1999. (vidi bilješku 41); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/karakter.pdf (dokazna kartica).

148. Vojna obavještajna služba (MID), interni izvještaj „Intern onderzoek GILTAY“ [Interna istraga GILTAY], br. Det/51/99, 12. februara 1999., s izjavom Overduyn da je Giltayu savjetovala da MID-u pošalje otvorenu molbu za posao; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/chef-staf-mid.pdf (dokazna kartica). Edwin Giltay, *The Cover-up General* (Hag: vlastito izdanje, 2024.), str. 31–36; www.dedoofpotgeneraal.nl/book.pdf.

149. Okružni sud u Hagu, presuda od 27. decembra 2023., predmet SGR 23/6997, ECLI:NL:RBDHA:2023:20409 (izricanje penala); deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:RBDHA:2023:20409 (dokazna kartica).

150. Bankovni izvod ING-a o uplati Nacionalnog ombudsmana od 16. februara 2024. u iznosu od 1.900 € na ime penala, predmet SGR 23/6997; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/bankafschrift.pdf (dokazna kartica).

151. E-mail Karin Vaalburg, više pravne savjetnice Nacionalnog ombudsmana, Giltayu, 28. februara 2024., oznaka SGR 23/6997, u kojem ustraje u tvrdnji da je primljen ispravan penal; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/weigering.pdf (dokazna kartica).

152. E-mail Nacionalnog ombudsmana Giltayevom zastupniku, 11. juna 2026., oznaka SGR 24/1777, u kojem se priznaje da je obračunat jedan dan premalo i da je isplaćeno 1.900 € umjesto 2.000 €; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/fouterkenning.pdf (dokazna kartica).

153. Bankovni izvod ING-a o naknadnoj uplati od 100 € koju je Nacionalni ombudsman izvršio 26. juna 2026., predmet SGR 23/6997; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/nabetaling.pdf (dokazna kartica).

154. Edwin Giltay, *The Cover-up General* (Hag: vlastito izdanje, 2024.); www.dedoofpotgeneraal.nl/book.pdf.

155. „Forbidden book now freely available“, Muzej zabranjenih knjiga, Tallinn, 2024., o predstavljanju engleskog izdanja i njegovom uvrštavanju u zbirku muzeja; vimeo.com/935927986 (dokazna kartica).

156. Grok (xAI) na X-u, preporuka od 4. novembra 2025.; x.com/grok/status/1985507338372202650 (dokazna kartica).

157. Potvrda xAI-ja na X-u o zvaničnoj preporuci kompanije, 6. novembra 2025.; x.com/grok/status/1986563860116185346 (dokazna kartica).

158. Koninklijke Bibliotheek (KB), nacionalna biblioteka Nizozemske, obavještenje o odabiru stranice dedoofpotgeneraal.nl za nacionalnu web-zbirku, oznaka 38826057, 12. juna 2026. (e-mail, kod autora); prvi put arhivirana 12. jula 2026.

159. UNESCO, *Charter on the Preservation of the Digital Heritage*, 2003.; unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000179529 (dokazna kartica).

160. Edwin Giltay, *De doofpotgeneraal*, e-knjiga pohranjena na Zenodu (CERN), juli 2026., DOI 10.5281/zenodo.21116205; doi.org/10.5281/zenodo.21116205 (dokazna kartica).

161. Edwin Giltay, *The Cover-up General*, e-knjiga pohranjena na Zenodu (CERN), juli 2026., DOI 10.5281/zenodo.21115325; doi.org/10.5281/zenodo.21115325 (dokazna kartica).

162. Biblioteka Palate mira, Hag, kataloški zapis, preuzeto 23. marta 2026.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/vredespaleis.pdf (dokazna kartica).

163. NIOD, Institut za studije rata, holokausta i genocida, Amsterdam, kataloški zapis biblioteke, preuzeto 23. marta 2026.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/niod.pdf (dokazna kartica).

164. Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo, kataloški zapis u sistemu COBISS (COBISS.BH-ID 69836038), preuzeto 26. jula 2026.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/nubbih.pdf (dokazna kartica).

165. Edwin Giltay, *The Cover-up General* (Hag: vlastito izdanje, 2024.), bilješka 287, o tome da je mirovna organizacija PAX donirala dva primjerka biblioteci Memorijalnog centra Srebrenica; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/potocari.pdf (dokazna kartica).

166. The Wiener Holocaust Library, London, kataloški zapis (signatura L12a(1) Gil), preuzeto 23. septembra 2026.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/wiener.pdf (dokazna kartica).

167. Leibniz-Institut für Ost- und Südosteuropaforschung, Regensburg, kataloški zapis (signatura W 01/2026.2300), preuzeto 2. oktobra 2026.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/regensburg.pdf (dokazna kartica).

168. E-mail prof. Andrewa Halesa, University of Mississippi, Giltayu, 1. jula 2025., kojim potvrđuje studiju; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/study.pdf (dokazna kartica).

169. Lista preporučenih naslova (*tiplijst*) kampanje Week van het Verboden Boek [Sedmica zabranjene knjige] 2026., u organizaciji Probiblija, CPNB-a, PEN-a Nizozemske, Schrijverscentrale i Koninklijke Boekverkopersbond; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/tiplijst.pdf (dokazna kartica).

170. Zajednički katalog biblioteka Ministarstva odbrane (Kraljevska vojna akademija, Kraljevski pomorski institut, Nizozemski institut za vojnu historiju), zapisi preuzeti 23. marta 2026.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/biebs2.pdf (dokazna kartica).

171. Nacionalni ombudsman, bilješka o telefonskom razgovoru od 7. oktobra 1999. (vidi bilješku 41); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/karakter.pdf (dokazna kartica).

172. Vojna obavještajna služba (MID), interni izvještaj „Intern onderzoek GILTAY“ [Interna istraga GILTAY], br. Det/51/99, 12. februara 1999., s izjavom Overduyn o Giltayevom navodnom otkazu u Casemi; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/chef-staf-mid.pdf (dokazna kartica).

173. Službena potvrda Caseme, 8. juna 1999. (vidi bilješku 42); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/bijlage4.pdf (dokazna kartica).

174. Preporuka agencije Randstad Callflex, maj 1999. (vidi bilješku 43); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/bijlage6.pdf (dokazna kartica).

175. Barbara Overduyn, odgovor na žalbu (*memorie van antwoord*), Žalbeni sud u Hagu, 2. februara 2016., tačka 36; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/memorie.pdf (dokazna kartica).

176. Pismo Ministarstva odbrane, 6. juna 2017. (vidi bilješku 106): „Stoga smatram Vaš slučaj završenim"; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/buirma.pdf (dokazna kartica).

177. Razmjena poruka na Twitteru između ministrice odbrane Ank Bijleveld i Giltaya, 25. oktobra 2018., u javnoj niti upućenoj i belgijskom ministru odbrane Stevenu Vandeputu; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/twitter.pdf (dokazna kartica).

178. Nacionalni ombudsman, izvještaj 1999/507, dio C.5 (vidi bilješku 40); www.nationaleombudsman.nl/uploads/rapporten/19990507_1998.07789.pdf (dokazna kartica).

179. Leo de Rooij, „Om blaren hoef je niet uit te vallen" [Zbog žuljeva ne moraš odustati], *Landmacht*, magazin nizozemskog Ministarstva odbrane, br. 7, 9. septembra 2014., s potpisom pod fotografijom koji Karin Vaalburg navodi kao potpukovnicu Komande za kadrovsku logistiku (Personeel Logistiek Commando); magazines.defensie.nl/landmacht/2014/07/vierdaagse-2014 (dokazna kartica).

180. E-mail Karin Vaalburg, više pravne savjetnice Nacionalnog ombudsmana, Giltayu, 9. januara 2024.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/vaalburg.pdf (dokazna kartica).

181. Ministar odbrane, pismo Predstavničkom domu od 13. oktobra 2017., str. 3 (vidi bilješku 135); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/kamerbrief.pdf (dokazna kartica).

182. Majke Srebrenice, žalbeni podnesak, 7. jula 2015., str. 23 (na nizozemskom); vandiepen.com/wp-content/uploads/2023/07/15-mvs_grieven_7-7-2015.pdf (dokazna kartica).

183. Žalbeni sud u Hagu, presuda od 12. aprila 2016., ECLI:NL:GHDHA:2016:870; deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:GHDHA:2016:870 (dokazna kartica).

184. Pismo Stalnog odbora za odbranu Giltayu, 18. septembra 2017. (vidi bilješku 17); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/commissie.pdf (dokazna kartica).

185. Pismo ministra pravde i sigurnosti Giltayu, 12. januara 2021. (vidi bilješku 126); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/justitie.pdf (dokazna kartica).

186. E-mail Karin Vaalburg, 9. januara 2024. (vidi bilješku 180); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/vaalburg.pdf (dokazna kartica).

187. Okružni sud u Hagu, presuda od 18. jula 2023. (vidi bilješku 144); deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:RBDHA:2023:17841 (dokazna kartica).

188. Barbara Overduyn, odgovor na žalbu, tačka 36 (vidi bilješku 175); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/memorie.pdf (dokazna kartica).

189. Izvod iz baze ličnih podataka (BRP) za Barbaru Overduyn s podatkom o njenoj smrti, izdat preko Centra za porodičnu historiju CBG; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/persoonslijst.pdf (dokazna kartica).

190. Javna debata „Fallen | Cancelled | Mercy?" u organizaciji American Protestant Church of The Hague i LUX Academy, Amare, Hag, 25. marta 2026., sa sutkinjom Solomy Balungi Bossa s Međunarodnog krivičnog suda; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/bossa.pdf (dokazna kartica).

191. E-mailovi Giltaya Međunarodnom krivičnom sudu, 26. i 31. marta 2026., s molbom za odgovor sutkinje Bossa; odgovor nije stigao; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/icc.pdf (dokazna kartica).

192. Majke Srebrenice, žalbeni podnesak, str. 23 (vidi bilješku 182); vandiepen.com/wp-content/uploads/2023/07/15-mvs_grieven_7-7-2015.pdf (dokazna kartica).

193. Vrhovni sud Nizozemske, presuda od 19. jula 2019. (vidi bilješku 119); deeplink.rechtspraak.nl/uitspraak?id=ECLI:NL:HR:2019:1223 (dokazna kartica).

194. Pisano obrazloženje Službe za pravne poslove Predstavničkog doma Generalnih staleža upućeno njegovoj Savjetodavnoj komisiji za prigovore po Woo i Who, 14. oktobra 2026., oznaka W2026005/BZ260519, u odbranu odluke o Giltayevom Woo-zahtjevu u postupku po njegovom prigovoru, str. 10; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/toelichting-tk.pdf, str. 2 (dokazna kartica).

195. Edwin Giltay, *The Cover-up General* (Hag: vlastito izdanje, 2024.), str. 142–143; www.dedoofpotgeneraal.nl/book.pdf.

196. *Balkan Insight*, „Netherlands ‚Spent Over €2.6 Million' on Fighting Srebrenica Cases", 21. januara 2022.; balkaninsight.com/2022/01/21/netherlands-spent-over-e2-6-million-on-fighting-srebrenica-cases (dokazna kartica).

197. Ministarstvo odbrane, odluke od 2. decembra 2021. i 5. januara 2022. po Giltayevim Wob-zahtjevima, oznake BS2021025638 i BS2021028374, kojima je objavljeno pet pregleda računa državnog advokata u predmetima o Srebrenici; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/landsadvocaat.pdf (dokazna kartica).

## Prilog: izbor iz medijske pažnje

Medijska pažnja navedena u nastavku obuhvata štampu, radio, televiziju i internetske medije u više od dvanaest zemalja na pet kontinenata. Stavke su razvrstane prema prekretnici o kojoj izvještavaju, a ne prema datumu objavljivanja.

### 2014. – Dokumentarni triler

*Boekblad* (Nizozemska), Mandy den Engelsman, „Coen Borgman start uitgeverij SpeakEasy“ [Coen Borgman pokreće izdavačku kuću SpeakEasy], 24. novembra 2014.; boekblad.nl/Nieuws/Item/coen-borgman-start-uitgeverij-speakeasy.

*EenVandaag* (Nizozemska), „De Doofpotgeneraal: burger raakt betrokken bij spionage“ [General zataškavanja: građanin upleten u špijunažu], 5. decembra 2014.; eenvandaag.avrotros.nl/artikelen/de-doofpotgeneraal-burger-raakt-betrokken-bij-spionage-55812.

*Leidsch Dagblad* (Nizozemska), „Uitzendkracht klem tussen de spionnen“ [Privremeni radnik zarobljen među špijunima], 27. novembra 2014., str. 2–3; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/leidschdagblad.pdf.

*Naša Bosna* (Bosna i Hercegovina), „Objavljena knjiga ‚Prikriveni General‘ o skrivanju filmskih rolni…“, br. 40, 28. decembra 2014.

### 2015. – Pohvalne kritike

*Amsterdam FM* (Nizozemska), radijski intervju, 5. januara 2015.

*Boekenkrant* (Nizozemska), „Interview Edwin Giltay“ [Intervju s Edwinom Giltayem], 19. septembra 2015.; web.archive.org/web/20220609064503/https://boekenkrant.com/evenement/interview-edwin-giltay/.

*Checkpoint* (Nizozemska), „De doofpotgeneraal“ [General zataškavanja], april 2015., str. 29; content.yudu.com/web/1r3p1/0A1zrki/CP1503/html/index.html?origin=reader.

*Haarlems Weekblad* (Nizozemska), Johan van Someren, „De doofpotgeneraal“ [General zataškavanja], 27. maja 2015., str. 7; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/haarlemsweekblad.pdf.

*NBD Biblion* (Nizozemska), recenzija, april 2015.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/biblion2015.pdf.

*Nieuwe Revu* (Nizozemska), recenzija „Duistere uitzendkracht“ [Mračni privremeni radnik]; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/revu.pdf.

### August 2015. – Zahtjev za zabranu

*Boekblad* (Nizozemska), Vincent Elzinga, „Oud-MID’er wil dat exx ‚De doofpotgeneraal‘ teruggeroepen worden“ [Bivša službenica MID-a želi da se primjerci knjige General zataškavanja povuku], 4. augusta 2015.; boekblad.nl/Nieuws/Item/oud-mid-er-wil-dat-exx-de-doofpotgeneraal-teruggeroepen-worden.

*Boekenpost* (Nizozemska), „Oud nieuws, nieuw zeer“ [Stare vijesti, nova bol], 11. augusta 2015.

*Checkpoint* (Nizozemska), „Reactie Van Baal“ [Reakcija Van Baala], septembar 2015.

*Leidsch Dagblad* (Nizozemska), Silvan Schoonhoven, „Ex-‚spion‘ eist geld voor ‚boek vol rare dingen‘“ [Bivša ‚špijunka‘ traži novac zbog ‚knjige pune čudnih stvari‘], 21. novembra 2015.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/schadevergoeding.pdf.

*Nu.nl* (Nizozemska), „Ex-inlichtingenmedewerker wil verbod boek fotorolletje Srebrenica“ [Bivša obavještajna službenica traži zabranu knjige o rolni filma iz Srebrenice], 2015.;

www.nu.nl/binnenland/4100165/ex-inlichtingenmedewerker-wil-verbod-boek-fotorolletje-srebrenica.html.

*OpLinie* (Nizozemska), „Oud MID-er wil boek verbieden“ [Bivša službenica MID-a želi zabraniti knjigu], oktobar 2015., str. 20.

### 14. decembar 2015. – Potpuna zabrana

*Algemeen Dagblad* (Nizozemska), „Volledig vrij publiceren bestaat niet in Nederland“ [Potpuno slobodno objavljivanje u Nizozemskoj ne postoji], 5. aprila 2016.

*B92* (Srbija), „Holandski sud zabranio knjigu o Srebrenici“, 24. decembra 2015.; www.b92.net/o/info/vesti/index?nav_id=1078226.

*Bljesak.info* (Bosna i Hercegovina), „Nizozemski sud zabranio prodaju knjige…“, 24. decembra 2015.

*Boekenpost* (Nizozemska), „De Doofpotgeneraal“ [General zataškavanja], 5. januara 2016.

*Bota Sot* (Kosovo), „Gjykata e Holandës ndalon librin për Srebrenicën“ [Nizozemski sud zabranio knjigu o Srebrenici], 24. decembra 2015.

*CdM* (Crna Gora), „Cenzura: Haški sud zabranio knjigu o Srebrenici“, 24. decembra 2015.; www.cdm.me/svijet/evropa/cenzura-haski-sud-zabranio-knjigu-o-srebrenici.

*Checkpoint* (Nizozemska), „Boek De doofpotgeneraal verboden“ [Knjiga General zataškavanja zabranjena], januar 2016., str. 8.

*Danas* (Srbija), D.D., „Holandski sud zabranio knjigu o Srebrenici“, 24. decembra 2015.; www.danas.rs/vesti/drustvo/holandski-sud-zabranio-knjigu-o-srebrenici/.

*Den Hollander* (Nizozemska), o knjizi; portal.denhollander.info/articles/34179?banner=oldsite.

*Dnevni avaz (1)* (Bosna i Hercegovina), A. Hu., „Holandski sud zabranio knjigu o Srebrenici!“, 24. decembra 2015.; avaz.ba/vijesti/dijaspora/211372/holandski-sud-zabranio-knjigu-o-srebrenici.

*Dnevni avaz (2)* (Bosna i Hercegovina), A. Hu., „Casper ten Dam: Nakon zabrane knjige o Srebrenici pravdu ćemo tražiti do Evropskog suda!“, 4. januara 2016.; avaz.ba/vijesti/bih/212758/casper-ten-dam-nakon-zabrane-knjige-o-srebrenici-pravdu-cemo-traziti-do-evropskog-suda.

*Dnevnik* (Sjeverna Makedonija), „Холандскиот суд забранил книга за Сребреница…“ [Nizozemski sud zabranio knjigu o Srebrenici…], 28. decembra 2015., na naslovnoj strani i str. 2–3; web.archive.org/web/20170212020754/dnevnik.mk/?ItemID=791715F298C1054AAFDEB60703D0EC38.

*Gazeta Express* (Kosovo), „Gjykata e Holandës ndalon librin për Srebrenicën“ [Nizozemski sud zabranio knjigu o Srebrenici], 24. decembra 2015.

*IE-Forum* (Nizozemska), „Verbod op verdere verspreiding en promotie van…“ [Zabrana daljnje distribucije i promocije…], 22. decembra 2015.

*Index on Censorship* (Ujedinjeno Kraljevstvo), „Netherlands: Court bans book on Srebrenica genocide“ (Mapping Media Freedom), 24. decembra 2015.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/indexoncensorship.pdf.

*Koha* (Kosovo), „Gjykata e Holandës ndalon librin për Srebrenicën“ [Nizozemski sud zabranio knjigu o Srebrenici], 24. decembra 2015.

*Leidsch Dagblad* (Nizozemska), „Verbod op boek over spionnen“ [Zabrana knjige o špijunima], 19. decembra 2015., str. 5.

*Makfax* (Sjeverna Makedonija), „Судот во Хаг забрани книга за Сребреница“ [Sud u Hagu zabranio knjigu o Srebrenici], 25. decembra 2015.; web.archive.org/web/20260228033542/https://makfax.com.mk/svet/evropa/sudot-vo-hag-zabrani-kniga-za-srebrenica/.

*Mapping Media Freedom* (Evropa), „Netherlands: Court bans book on Srebrenica genocide“, 24. decembra 2015.

*Mondo.rs* (Srbija), „Zabranjena knjiga o Srebrenici“, 24. decembra 2015.

*NOS* (Nizozemska), „Srebrenica-boek De Doofpotgeneraal alsnog verboden“ [Knjiga o Srebrenici General zataškavanja ipak zabranjena], 21. decembra 2015.; nos.nl/artikel/2076565-srebrenica-boek-de-doofpotgeneraal-alsnog-verboden.

*Nova TV* (Sjeverna Makedonija), „Судот во Хаг ја забрани книгата за улогата на…“ [Sud u Hagu zabranio knjigu o ulozi…], 25. decembra 2015.

*Novi* (Bosna i Hercegovina), „Sud u Hagu zabranio knjigu o Srebrenici“, 24. decembra 2015.

*Novosti* (Srbija), „Holandski sud zabranio knjigu o Srebrenici“, 24. decembra 2015.

*Politika* (Srbija), Младен Кременовић, „Суд у Хагу забранио књигу о Сребреници“, 24. decembra 2015.; www.politika.rs/scc/clanak/346012/Sud-u-Hagu-zabranio-knjigu-o-Srebrenici.

*PowNed* (Nizozemska), „Srebrenica-boek verboden“ [Knjiga o Srebrenici zabranjena], 21. decembra 2015.

*RTS* (Srbija), „Holandski sud zabranio knjigu o Srebrenici“, 24. decembra 2015.; rts.rs/vesti/svet/2151990/holandski-sud-zabranio-knjigu-o-srebrenici.html.

*RTV* (Srbija), „Knjiga o Srebrenici zabranjena posle godinu dana“, 24. decembra 2015.; rtv.rs/sr_lat/evropa/knjiga-o-srebrenici-zabranjena-posle-godinu-dana_673151.html.

*Shqiptarja.com* (Albanija), „Gjykata e Hagës ndalon librin mbi krimet…“ [Sud u Hagu zabranio knjigu o zločinima…], 24. decembra 2015.

*Sky MK* (Sjeverna Makedonija), „Судот во Хаг забрани книга за Сребреница“ [Sud u Hagu zabranio knjigu o Srebrenici], 25. decembra 2015.

*Tocka* (Sjeverna Makedonija), „Судот во Хаг забрани книга за Сребреница“ [Sud u Hagu zabranio knjigu o Srebrenici], 25. decembra 2015.

*Vesti* (Srbija), „Marihunana je dozvoljena, ali ne i knjiga o Srebrenici“, 24. decembra 2015.; web.archive.org/web/20220519150602/https://arhiva.vesti-online.com/Vesti/Svet/541549/Marihunana-je-dozvoljena-ali-ne-i-knjiga-o-Srebrenici.

*Villamedia* (Nizozemska), Lars Pasveer, „Verbod op boek over verdwenen Sebrenica-fotorolletje“ [Zabrana knjige o nestaloj rolni filma iz Srebrenice], 21. decembra 2015.; www.villamedia.nl/artikel/verbod-op-boek-over-verdwenen-sbrenica-fotorolletje.

### Februar 2016. – Žalba

*Dnevni avaz* (Bosna i Hercegovina), A. Hu., „SUĐENJE ‚ZABRANJENOJ KNJIZI‘ U HAAGU: Skrivena fascikla o Srebrenici mora biti otvorena i dostupna javnosti!“, 25. februara 2016.; avaz.ba/vijesti/dijaspora/221845/sudenje-zabranjenoj-knjizi-u-haagu-skrivena-fascikla-o-srebrenici-mora-biti-otvorena-i-dostupna-javnosti.

*MAARTEN!* (Nizozemska), „Een open wond“ [Otvorena rana], mart 2016., str. 38–43.

*NOS Radio 1* (Nizozemska), radijski intervju, 25. februara 2016. (MP3); www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/interview.mp3.

*Nu.nl* (Nizozemska), „Auteur ‚De Doofpotgeneraal' niet eens met verbod op boek" [Autor knjige General zataškavanja ne slaže se sa zabranom knjige], 2016.; www.nu.nl/cultuur-overig/4196824/auteur-de-doofpotgeneraal-niet-eens-met-verbod-op-boek.html.

*Schrijven Magazine* (Nizozemska), Noreen Kaland, „Openbare zitting De Doofpotgeneraal" [Javno ročište o knjizi General zataškavanja], 26. februara 2016.; schrijvenonline.org/nieuws/openbare-zitting-de-doofpotgeneraal.

*ThePostOnline* (Nizozemska), „Rechter beslist over lot verboden boek" [Sud odlučuje o sudbini zabranjene knjige], 11. aprila 2016.; web.archive.org/web/20160420153457/tptv.nl/2016/04/11/rechter-beslist-over-lot-verboden-boek/.

### 12. april 2016. – Pravna pobjeda

*31 Mag* (Nizozemska), Martina V., „Il libro censurato di Edwin Giltay inchioda il Dutchbat: ‚I vertici sapevano, un rullino di foto lo prova'" [Cenzurirana knjiga Edwina Giltaya razotkriva Dutchbat: ‚Vrh je znao, rolna filma to dokazuje'], 12. jula 2016.; 31mag.nl/libro-censurato-edward-giltay-inchioda-dutchbat-le-truppe-olandesi-sapevano-un-rullino-foto-lo-prova/.

*Amsterdam FM* (Nizozemska), radijski program *Literat-uur*, 18. aprila 2016.

*Boekblad* (Nizozemska), Mandy den Engelsman, „Gerechtshof: Boek ‚De Doofpotgeneraal' niet verboden" [Žalbeni sud: knjiga General zataškavanja nije zabranjena], 12. aprila 2016.; boekblad.nl/Nieuws/Item/gerechtshof-boek-de-doofpotgeneraal-niet-verboden.

*Checkpoint* (Nizozemska), „Boek De Doofpotgeneraal toch niet verboden" [Knjiga General zataškavanja ipak nije zabranjena], maj 2016.

*Den Hollander* (Nizozemska), komentar presude „Gerechtshof Den Haag 12 april 2016 (doofpotgeneraal II)" [Žalbeni sud u Hagu, 12. aprila 2016. (General zataškavanja II)], *Tijdschrift voor Internetrecht* 2016, br. 3, IR 2016/92, 20. septembra 2016.; portal.denhollander.info/articles/34524?banner=oldsite.

*Dnevni avaz* (Bosna i Hercegovina), A. Hu., „DEN HAAG Holandski sud ukinuo zabranu knjige o Srebrenici", 12. aprila 2016.; avaz.ba/vijesti/globus/230251/den-haag-holandski-sud-ukinuo-zabranu-knjige-o-srebrenici.

*Hebban* (Nizozemska), „Hof schiet boekverbod af" [Žalbeni sud ukida zabranu knjige], 12. aprila 2016.; web.archive.org/web/20240422035419/hebban.nl/artikelen/hof-schiet-boekverbod-af.

*Lexxit* (Nizozemska), „Ernstige beperking vrijheid van meningsuiting, onderwerp maatschappelijk debat" [Ozbiljno ograničenje slobode izražavanja, tema javne rasprave], oktobar 2016.

*Marechausseevereniging* (Nizozemska), „‚De Doofpotgeneraal' toch niet verboden" [Knjiga General zataškavanja ipak nije zabranjena], juni 2016., str. 22.

*Naša Bosna* (Bosna i Hercegovina), „Knjiga o Srebrenici ‚De Doofpotgeneraal' – Skinuta zabrana", br. 45, 30. maja 2016., str. 15; platformbih.nl/wp-content/uploads/2025/04/Nasa-Bosna-45.pdf.

*NJF* (Nizozemska), NJF 2016/242, „Vrijheid van meningsuiting. Gevorderde verbod op herdruk boek ‚De Doofpotgeneraal' in appel afgewezen" [Sloboda izražavanja. Tražena zabrana ponovnog izdanja knjige General zataškavanja odbijena u žalbenom postupku], Wolters Kluwer, 2016.; jure.nl/ECLI:NL:GHDHA:2016:870.

*Novi* (Bosna i Hercegovina), „Sud u Haagu skinuo zabranu sa cenzurisane knjige o Srebrenici", 12. aprila 2016.; novi.ba/clanak/64484/sud-u-haagu-skinuo-zabranu-sa-cenzurisane-knjige-o-srebrenici.

*Nu.nl* (Nizozemska), „Boek ‚De Doofpotgeneraal' mag toch verkocht worden" [Knjiga General zataškavanja ipak se smije prodavati], 2016.; www.nu.nl/cultuur-overig/4245574/boek-de-doofpotgeneraal-mag-toch-verkocht-worden.html.

*OpLinie* (Nizozemska), „‚De doofpotgeneraal' toch niet verboden" [Knjiga General zataškavanja ipak nije zabranjena], maj 2016.

*Persvrijheidsmonitor* (Nizozemska), Villamedia, „Verspreidingsverbod ‚De doofpotgeneraal' vernietigd" [Poništena zabrana distribucije knjige General zataškavanja], 12. aprila 2016.; www.villamedia.nl/persvrijheid/monitor/verspreidingsverbod-de-doofpotgeneraal-vernietigd.

*RAV* (Nizozemska), RAV 2016/75, „Onrechtmatige publicatie. Wat weegt zwaarder, de uitingsvrijheid of het recht op privacy bij de publicatie van het boek De Doofpotgeneraal?" [Nezakonito objavljivanje. Šta je važnije, sloboda izražavanja ili pravo na privatnost pri objavljivanju knjige General zataškavanja?], Sdu, 2016.

*Rechtennieuws* (Nizozemska), „Boek De Doofpotgeneraal niet verboden" [Knjiga General zataškavanja nije zabranjena], 12. aprila 2016.

*Salto TV* (Nizozemska), „Forbidden book published again"; vimeo.com/465911601.

*Schrijven Magazine* (Nizozemska), „Boekverbod De Doofpotgeneraal opgeheven" [Ukinuta zabrana knjige General zataškavanja], 12. aprila 2016.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/schrijven2016.pdf.

*Vijesti* (Bosna i Hercegovina), „Holandski sud ukinuo zabranu knjige o Srebrenici", 12. aprila 2016.

*Villamedia* (Nizozemska), Lars Pasveer, „Verspreidingsverbod ‚De doofpotgeneraal' vernietigd" [Poništena zabrana distribucije knjige General zataškavanja], 12. aprila 2016.; www.villamedia.nl/artikel/verspreidingsverbod-de-doofpotgeneraal-vernietigd.

### Septembar 2016. – Drugo, revidirano izdanje

*Ars Aequi* (Nizozemska), Kwartaalsignaal, „Mediarecht" [Medijsko pravo], septembar 2016.

*Barts Boekenclub* (Nizozemska), video o knjizi *General zataškavanja*, 23. novembra 2016.; vimeo.com/1210738384.

*Boekblad* (Nizozemska), Enno de Witt, „Boek over fotorolletje Srebrenica geheel herzien" [Knjiga o rolni filma iz Srebrenice potpuno revidirana], 9. septembra 2016.; boekblad.nl/Nieuws/Item/boek-over-fotorolletje-srebrenica-geheel-herzien.

*de Volkskrant* (Nizozemska), „Signalementen" [Kratki prikazi knjiga] (*Sir Edmund*), 22. oktobra 2016.; www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/boulez-van-bouwel-popa~bccc72c5/.

*Dnevni avaz* (Bosna i Hercegovina), „Zataškane srebreničke fotorolne štite holandske veterane...", 1. oktobra 2016.; web.archive.org/web/20241126233223/https://avaz.ba/vijesti/256636/zataskane-srebrenicke-fotorolne-stite-holandske-veterane-da-bi-u-miru-popili-casu-piva.

*Hebban* (Nizozemska), Dick van der Veen, „Geheime diensten en legertop op de pijnbank" [Tajne službe i vojni vrh na mukama], 23. novembra 2016.; hebban.nl/recensie/dick-van-der-veen-over-de-doofpotgeneraal.

*LeesKost* (Nizozemska), „Het filmrolletje van Srebrenica" [Rolna filma iz Srebrenice], 30. januara 2017.; www.leeskost.nl/2017/01/het-filmrolletje-van-srebrenica/.

*Naša Bosna* (Bosna i Hercegovina), izvještaj o razgovoru s ambasadoricom Čolaković, 17. aprila 2018.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/ambassade.pdf.

*NBD Biblion* (Nizozemska), stručne recenzije; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/biblion.pdf.

*Novini* (Nizozemska), „Verboden boek over verdwenen fotorolletje Srebrenica wordt…“ [Zabranjena knjiga o nestaloj rolni filma iz Srebrenice bit će…], 3. maja 2016.

*OpLinie* (Nizozemska), „De doofpotgeneraal“ [General zataškavanja], septembar 2016.

*Salto TV* (Nizozemska), video s promocije knjige, 19. novembra 2016.; www.youtube.com/watch?v=rgBhmvL8nQM.

### 2017. – Parlamentarni pritisak

*Dnevni avaz* (Bosna i Hercegovina), „Srebrenica još progoni Holandiju“, 11. jula 2017.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/dnevniavaz2017.pdf.

*Forum of EthnoGeoPolitics* (Nizozemska), Edwin Giltay i Naida Ribić, „Srebrenica continues to haunt the Netherlands—Impressions of a mass burial“, Vol. 5 No. 2, zima 2017., str. 37–40; ethnogeopolitics.org/wp-content/uploads/2018/01/ForumofEthnoGeoPoliticsVol5No2Winter2017.pdf.

*Hart van Nederland* (Nizozemska), televizijski prilog, 2017.; web.archive.org/web/20190502194405/www.hartvannederland.nl/nieuws/2017/klokkenluider-giltay-vecht-voor-eerherstel/.

*Naša Bosna* (Bosna i Hercegovina), Edwin Giltay, „Srebrenica i dalje proganja Holandiju“, 7. oktobra 2017., str. 8–12; platformbih.nl/wp-content/uploads/2025/04/Nasa-Bosna-48.pdf.

*Novini* (Nizozemska), „De krijgsmacht heeft een handje van intimidatiepraktijken“ [Oružane snage sklone su zastrašivanju], 12. januara 2017.; deblauwetijger.com/krijgsmacht-handje-intimidatiepraktijken/.

*Radio Mostar* (Bosna i Hercegovina), intervju, 12. jula 2017.

*Stav* (Bosna i Hercegovina), „Svjedočenja protiv zaborava“, 30. jula 2017.

### 27. juni 2017. – Odgovornost države

*Politika* (Srbija), Младен Кременовић, „Холандија одговорна за смрт око три стотине Сребреничана“, 27. juna 2017.; www.politika.rs/scc/clanak/383805/Region/Holandija-odgovorna-za-smrt-oko-tri-stotine-Srebren.

### 2018–2023 – Trajna pažnja

*Al Jazeera Balkans (1)* (Bosna i Hercegovina), Jasmin Agić, „Holandija prikrila fotografije mrtvih Bošnjaka iz Srebrenice“, 21. jula 2018.; balkans.aljazeera.net/vijesti/holandija-prikrila-fotografije-mrtvih-bosnjaka-iz-srebrenice.

*Al Jazeera Balkans (2)* (Bosna i Hercegovina), Benjamin Butković, „Holandski sud ‚pljunuo u lice‘ žrtvama genocida u Srebrenici“, 20. jula 2019.; balkans.aljazeera.net/opinions/2019/7/20/holandski-sud-pljunuo-u-lice-zrtvama-genocida-u-srebrenici.

*Arabi Post* (Turska), „بسبب حيوان ناطق أو تحريضها على مقاومة الديكتاتورية.. 10 كتب محظورة حول العالم“ [Zbog životinje koja govori ili poticanja na otpor diktaturi: 10 zabranjenih knjiga širom svijeta], 7. jula 2023.; arabicpost.net/%D9%85%D9%86%D9%88%D8%B9%D8%A7%D8%AA/2023/07/07/%D9%83%D8%AA%D8%A8-%D9%85%D8%AD%D8%B8%D9%88%D8%B1%D8%A9/.

*Balkan Insight* (Bosna i Hercegovina), „Netherlands ‚Spent Over €2.6 Million‘ on Fighting Srebrenica Cases“, 21. januara 2022.; balkaninsight.com/2022/01/21/netherlands-spent-over-e2-6-million-on-fighting-srebrenica-cases/.

*Banned Voices* (Estonija), podcast s Edwinom Giltayem, 12. aprila 2021.

*De Andere Krant* (Nizozemska), „De doofpotgeneraal“ [General zataškavanja], 7. marta 2020.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/dak.pdf.

*Direktno 24* (Bosna i Hercegovina), „Šta mislite šta će biti nakon ovog skandala…“, 21. jula 2018.

*Dnevni avaz* (Bosna i Hercegovina), E. T., „Holanđanin Edvin Giltaj: Naši vojnici nisu zaštitili Srebrenicu“, 19. jula 2019.; avaz.ba/vijesti/bih/503493/holandanin-edvin-giltaj-nasi-vojnic-nisu-zastitili-srebrenicu.

*Faktor* (Bosna i Hercegovina), „Zataškavanje genocida. Holandija prikrila fotografije mrtvih Bošnjaka iz Srebrenice“, 21. jula 2018.

*Forum of EthnoGeoPolitics* (Nizozemska), Jeroen Stam, „Dutch Defence Ministry keeps bumbling“, Vol. 6 No. 1, ljeto 2018., str. 51–53; ethnogeopolitics.org/wp-content/uploads/ForumofEthnoGeoPoliticsVol6No1Summer2018.pdf.

*GeenDoofpot* (Nizozemska), „Betonnen muur van onbegrip“ [Betonski zid nerazumijevanja], 29. augusta 2019.; web.archive.org/web/20231205093745/https://geendoofpot.nl/betonnen-muur-van-onbegrip/.

*Hayat.ba* (Bosna i Hercegovina), „Holanđanin na udaru obavještajnih službi. Naši vojnici nisu zaštitili Srebrenicu“, 19. jula 2019.

*Historiek* (Nizozemska), „Nieuwe geschiedenisboeken (week 15)“ [Nove historijske knjige (15. sedmica)], 9. aprila 2019.

*Koran Sindo* (Indonezija), „Buku-Buku Kontroversial Terlarang Abad 21“ [Kontroverzne zabranjene knjige 21. stoljeća], 15. oktobra 2018.; web.archive.org/web/20210618095127/https://news.okezone.com/read/2018/10/15/65/1964201/deretan-buku-kontroversial-terlarang-di-abad-21.

*Listverse* (Sjedinjene Američke Države), „10 Books Banned In The 21st Century“, 10. oktobra 2018.

*Novini* (Nizozemska), Jeroen Stam, „Defensie flatert voort“ [Ministarstvo odbrane i dalje griješi], 25. augusta 2018.; deblauwetijger.com/defensie-flatert-voort/.

*Onafhankelijke Defensiebond* (Nizozemska), prikaz knjige u glasilu udruženja, 2021.; www.defensiebond.nl/recensie/boekbespreking-de-doofpotgeneraal/.

*Oslobođenje* (Bosna i Hercegovina), „Nizozemska potrošila 2,6 miliona eura na sudske sporove za Srebrenicu“, 22. januara 2022.; web.archive.org/web/20220417112046/https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/nizozemska-potrosila-2-6-miliona-eura-na-sudske-sporove-za-srebrenicu-727689/.

*Radio BH Dijaspore* (Bosna i Hercegovina), video-intervju, 20. juna 2021.; www.youtube.com/watch?v=iAvKj1dyXcA.

*Saff Magazine* (Bosna i Hercegovina), „Kako su zataškali početak genocida: Holandija prikrila fotografije mrtvih Bošnjaka iz Srebrenice“, 21. jula 2018.; saff.ba/kako-su-zataskavali-pocetak-genocida-holandija-prikrila-fotografije-mrtvih-bosnjaka-iz-srebrenice/.

*Slobodna Bosna* (Bosna i Hercegovina), o prikrivanju fotografija iz Srebrenice, 21. jula 2018.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/slobodnabosna.pdf.

*Source.ba* (Bosna i Hercegovina), „Holanđanin. Naši vojnici nisu zaštitili Srebrenicu“, 19. jula 2019.

*Študent.si* (Slovenija), Urban Husu, „Moderne kontroverzne knjige: Charlijev svet in druge“ [Moderne kontroverzne knjige: Charliejev svijet i druge], 9. augusta 2020.; www.student.si/zabava/knjiga/moderne-kontroverzne-knjige/.

*Trouw* (Nizozemska), „Wat voor uitgeverij is De Blauwe Tijger, die wordt genoemd in het Dreigingsbeeld Terrorisme“ [Kakva je izdavačka kuća De Blauwe Tijger, koja se spominje u Procjeni terorističke prijetnje], 17. oktobra 2020.

### 2024. – Međunarodna promocija

*Banned Books Museum* (Estonija), „Forbidden book now freely available“, 2024.; vimeo.com/935927986.

*Dagblad Suriname* (Surinam), „Wat is een politiestaat“ [Šta je policijska država], 13. februara 2024.; dbsuriname.com/2024/02/13/wat-is-een-politiestaat/.

*Naša Bosna* (Bosna i Hercegovina), „Zabranjena knjiga o zataškavanju afere o genocidu u Srebrenici je sada dostupna“, 13. oktobra 2024.

*Versindaba* (Južna Afrika), Gerard Scharn, „Merkwaardige boeken“ [Neobične knjige], 5. augusta 2024.; versindaba.co.za/2024/08/05/gerard-scharn-merkwaardige-boeken/.

### April i juli 2025. – Al Jazeera Documentary

*Al Jazeera Documentary (1)* (Katar), foto-reportaža na Instagramu, 22. aprila 2025.; www.instagram.com/p/DIv9OX1O7k3/.

*Al Jazeera Documentary (2)* (Katar), foto-reportaža na Facebooku, 11. jula 2025.; www.facebook.com/Aljazeeradoc/posts/pfbid02nusC88MDU6fLeg2GRYMNafs2SN589Q3EtqwDQH6jaZKDxLCxVohckuwqmaBLL88el.

*Al Jazeera Documentary (3)* (Katar), foto-reportaža ponovo objavljena na Instagramu, 11. jula 2025.; www.instagram.com/p/DL-pc44MeTZ/?img_index=1.

### Novembar 2025. – Novi proboj

*Bljesak.info* (Bosna i Hercegovina), N.K., „AI chatbot Grok prvi put samostalno preporučio knjigu o Srebrenici“, 10. novembra 2025.; bljesak.info/magazin/knjige/ai-chatbot-grok-prvi-put-samostalno-preporucio-knjigu-o-srebrenici/539611.

*Grok (1)* (Sjedinjene Američke Države), preporuka na X-u, 4. novembra 2025.; x.com/grok/status/1985507338372202650.

*Grok (2)* (Sjedinjene Američke Države), potvrda da je riječ o prvoj takvoj preporuci, na X-u, 6. novembra 2025.; x.com/grok/status/1986563860116185346.

*Grok (3)* (Sjedinjene Američke Države), objava na X-u, 10. novembra 2025.; x.com/grok/status/1988541827218338005.

*Tocka* (Sjeverna Makedonija), „„Grok‘ на Илон Маск ја поддржува забранетата холандска книга за откривање на злосторствата во Сребреница“ [Grok Elona Muska podržava zabranjenu nizozemsku knjigu koja razotkriva zločine u Srebrenici], 10. novembra 2025.; tocka.com.mk/vesti/536315/grok-na-ilon-mask-ja-poddrzuva-zabranetata-holandska-kniga-za-otkrivanje-na-zlostorstvata-vo-srebrenica.

### Septembar 2026. – Sedmica zabranjene knjige

*Week van het Verboden Boek* (Nizozemska), lista preporučenih naslova „Boekenlijst Verboden Boeken“ [Lista zabranjenih knjiga], septembar 2026.; www.dedoofpotgeneraal.nl/doc/tiplijst.pdf.